

АБГАР СОЛТАН

**ПРИ
СТРІЛЕЦЬКІЙ ВАТРІ**

ПЕРЕВІВ ПАВЛО КИРЧІВ

ВІПНІПЕТ 1918.

КНИЖКИ

ЯКІ МОЖЕТЕ ДІСТАТИ В РЕДАКЦІЇ "КАН. РУСИНА"

Псалтира	1.00
Лелія Ізраїля	50
Мати Божя Неустаючої Помочи	25
Рождественська Містерія	25
Де знайти Правду?	20
Пити, чи не пити?	10
Статок робить достаток	10
По котрій стороні правда?	15
Кобзар Тараса Шевченка	1.00
Голгофта	05
Збірник українських пісень	50
Десять братів	15
Що Іван на тамтім світі бачив	05
Історія про малого Ілліпка	20
Плаваючий острів	10
Січовий Сьпіваник	15
Нещасне кохане	10
Коляди і Щедрівки	20
Словарці англійсько-українські	50
Лис Микита	50
Сміх і жарти	20
Оповідане про 40 розбишак	20
Казки про циганів	10
Як царевич літав до царівни	10
Не роди ся красний	20
Як пан собі біди шукав	15
Блудний син	25
Галка смерти	05
Петрії й Довбушки, в оправі	1.10
Петрії й Довбушки, брошура	80
Біля машини	10
Заборона українського слова	25
Вільна Україна	25
Сорок тисяч миль під водою	1.00
Як Михась, син мельника, ходив до неба по діаманти	20
Як Палій боров ся зі смоком	10
Як королевич воював з чортами	10
Брат із місяцем, сестра зі звіздами і прекрасна Олена	20

Knyharnia im. T. Shevchenka, 590 Pritchard Ave., Winnipeg

АБГАР СОЛТАН

ПРИ СТРІЛЕЦЬКІЙ ВАТРІ

ПЕРЕВІВ ПАВЛО КИРЧІВ

ЗБІРКА
ІВАНА ЛУЧКОВА

ВІННІПЕГ 1918.

Накладом Кан.-Української Видавничої С-ки
590, Прічард-Евню, Вінніпег, Канада.

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
University of Toronto

<https://archive.org/details/prystriletskivat00abga>

Ми спинали ся щораз висше... Перед собою бачив я стрімку стежчину, що пняла ся поміж небосяглі смереки ген в гору, аж до смарагдово зелених пасовиск і полонин; на їх окраїнах видніли виразно закрої малої, припертої до скали колиби — захисту пастухів; понад коливою вносив ся каменистий, то сюд то туд недорісним ялівцем порослий, верх Растічки.

В грудях почало менї заперати дух; в плечах, на грудях і на раменах мовби хто колов тисячами іглиць, а з чола летїв піт повними потоками... Я станув на хвилину і обернув ся в сторону, відки ми прийшли. Оперши ся на цівці своєї рушницї, пустив я очі в долину, та зразу не міг нічо видїти, лиш віддихав поспішно, напрасно, як той кінь по швидкім перегонї, або хорт по зловленю швидконогого заяця; заздрені предмети мінили ся в очах, сплїтали ся в якийсь дивний, невиразний безлад.

Прийшовши троха до себе, як віддих троха звільнив ся, і обтерши очі з поту, узрів я такий пишний вид, що аж серце на хвилю битись перестало, а всі сили душі вмлї ока змінили ся в одно чувство — великого подиву для величного образу природи, для чудового діла Сотворителя.

В ногах, десь там тисяч метрів під нами, ви-
ла ся синява стяжка Черемошу; гірський ру-
чай, поломаний в кривулї, продирав ся поміж
заломи гір, підмивав вузкі верховинські горо-
ди, пхав ся майже під пороги гуцульських
хат. Ся неволя гнївила його видячки, бо аж
до моїх ух долїтав придавлений, але гнївний
та гризотливий шум річної филї; бурила ся
там ріка, жалилась на примус. Поза ручаєм
зелені ліси букові, між ними поляни, а на них
рідкі хати гуцульські, як орлині гнїзда до ска-
ли причеплені. Висше ялинові й смерекові бо-
ри, чорні та страшні, якісь мертві, зловіщі. А
понад ними смарагдові прогали, повні овець,
пастухів, повні житя, овіяngo поетичною ле-
гендою людовою тягнули ся аж до сїрих під-
ніж скалистих верхів Піп—Івана і Смотрижа,
що озарені ярким сонїчним промінем мініли
ся хамелеоновими красками.

Наша каравана, котру я лишив о яких дві-
ста метрів за собою, вила ся як сороката гу-
сїниця по крутій стежчинї. Мої товариші
стрільці, щоби не помучитись, їхали на малих
гуцульських кониках, проваджених властите-
лями, одїтими в різнобарвні яскраві строї; го-
лубі, білі і червоні бесаги, на натерханих ко-
нях, видніли здалека на зеленім підснорку сме-
рекового бору; гуцульські стрільці, що були
призначені до нагінки звіра, пристроїлись в

чепурні кресанї у павяних перах; гамір людської бесїди, ирзанє коней, уїданє та скавуленє псів зливали ся разом в якийсь дивний, троха дикий звук, що сотками відгомонів розглягав ся по тихій звичайно пустини.

Каравана зближала ся що раз більше; дивлячись на неї, стояв я в задумі, коли нараз мій стрілець, Никола, гуцул з Жабя, нанятий на увесь час ловів, діткнув легко мого плеча, тай каже:

— В дорогу, пане! До колиби ще доста далеко, тай стояти отак недобре.

Ми рушили дальше. Стежка ставала щораз стрімкійша; великанські смерекові колоди, звалені вітром, лежали побіч, відкочені з стежки людською рукою. Під ногами дрібна рїнь скаловата, остра страшенно і невисловно болюча. Лучі склонюючого ся вже легко заходови сонця, мов на злість зївали дивно горячим жаром; я чув ся, що сили мене уже зовсім опускають; віддав перед усього Николї рушницю, відтак мисливський ніж, фляшчину на напиток, ладівницю, біноклї. Никола брав усьо з моїх рук і з осміхом чіпляв коникови на кульбаку, котрого провадив в руках, та котрий спершу мав мене вивезти на верх гори.

— Не буде з того нічо! — промовив поволи з намислом, коли я кинув йому свою стрілець

ку курту; — сїдайте, пане, на коня, инакше не доїдемо; ви не привичні ходити по горах...

Слова старого Гуцула діймили мене, як о-строга пруткого коня, до живого вкололи; встидно менї було товаришів, з котрих я не-давно насмівав ся та прозивав бабіями зате, що бояли ся видрапати на гору власними си-лами. З подвійною силоміцю пустив ся я на-перед, але увійшовши з двіста кроків, стра-тив віддих і... упав на землю. Старий підбіг до мене, насилу вляв менї з флящини в рот до-брий лик горівки, обтулив буркою, силоміць всадив на коня, а йдучи побіч, став казати спо-кійним, милозвучним голосом:

— Ви, панове з долів, не знаєте, що це вер-хи. Тутки жартувати не мож; на зігрітого чо-ловіка повіє гірський студений вітер тай по-паничи... Обтуліть май лїпше бурку... Так, так, — бурмотїв дальше, — душі у вас із сїр-ки, гадками тобисьте лїтали гей орли, гей ко-зи дикі скакали, медведя то пальцями бисте душили, а як прийде до дїла, то сили вас ону-скають і робите ся як малі дїти.

Коник швидко перебирав ногами, лиш рїнь хрупотїла під копитами; верховинець ішов побіч, віддихаючи так свобідно, мовби прохо-жував ся по мійських, вигідних бульварах. І менї вкінци привернуло знов віддих. Пішої вандрівки я не пробував більше, лиш розсїв

ся, — о скільки лиш було можна — вигідно на терлиці (сїдлї) і почав з верховинцем бесїду. Колиба не була вже від нас дальше, як на сто кроків, а понад нею вносив ся каменистий верх. Дивлячись на него, я учув нараз не побориму охоту стати зараз на нїм і глянути з него в далеч, на далекі, а серцю дорогі рівнини.

— Їдьмо просто на ґрунь, — кликнув я до Николи; — тамті дадуть собі сами раду, вечерю приладять.

— На самім ґруни дуже студено, верхові вітри віють, аби вам пак, пане, що не пошкодило.

— Не бій ся; я маю бурку і флящину; не замерзнемо.

В десять хвиль опісля стояв я на хребті тисяч шістьсот метрів понад поземом Чорного моря. Я поглянув на всхід.

Перед моїми очима отворив ся величний вид, мовби який замерзлий океан під шаленим подувом північного вихру. Верхи і верхи в далеч, в нескінченість, тягнуть ся одні за другими і опадають щораз низше та низше... аж до далеких незахопних оком рівнин. А ціле отсе море гір, скал, борів та вод навіяне якоюсь таємничою паморокою поетичною, засинїле від тїни висших пасм — видавало ся поважне і празничне.

Я зліз з коня і, сівши на обламку звітрілої скали, дивився перед собою. Якийсь задум звільна находив на мене, а мій взір, совгаючись лиш по тім блідо синявім морю памороки, сягав щораз дальше і дальше, десь аж поза спінені брили Прута, поза шумні філії Дністра, десь аж на рівнини подільські і добачував там білий двір під солом'яним дахом і старі, віковічні дерева довкола...

— Пане, сходім в долину, д колибі, — перебив мої привиди Никола. — Василь вже розложив ватру, а панове просять вас на горівку та на перекуску.

Я зірвав ся, силоміцю перетяв свої присони і побіг на горівку та закуску. В долину сходив я досить борзо, так, що старий гуцул, враз з конем, ледви здужав за мною. Я чув, як за моїми плечима правив, очевидно сам з собою, о тім, що “о много лекше сходити з гори, як дерти ся на верхи”.

На гори налягла тепер легонька мрака, сонце зайшло було вже поза хребет Чорногори, і мені повіділось, що далеко на полудни мигнула бліда блискавка.

— Пане! — долетів до мене в тій хвили голос Николи, — а виділисьте, варе, коли бую в горах?

— Ні! — кажу, звільняючи ходом, аби Никола зрівнав ся зі мною, — не видів.

— То нині увидите! — відповів, принукуючи коня до боршого кроку: — На угорській стороні блискає, Піп Іван заодїв ся в мраку, а парно, що аж кінь без ваги, тай кроком ідучи, пітніє... Буде буря! Мільнеришин медведюк та щенюк уже радують ся... та на граничній полонинї, там межі Піп-Іваном а Говерлею скоки виправляють... Це для них рай буря або заверюха.

Никола, не як звичайно гуцули, був дуже говіркий і любив балаканину, але я тепер спішив ся до товаришів і не питав його, що то за медведюк і щенюк Мільчинерів... Здалека долїтав мене уже голос нашого маляра, котрий прилучив ся до нашої стрілецької виправи, щоби собі дещо малювати, але поправдї він нї малював, нїто не споганив своїх артистичних рук проливом крови звірини за неповинне; горівку пив лиш за трох, мамалигу та бриндзю їв як Волох і прищурював ся до гірняківень, розправляючи їм о їх чуднім поглядї сумовитих очий. Тепер стояв з розхрестованими руками, його сорокатий шкоцький шаль на вітрі уносив ся над ним, як хоругва. В одній руцї держав велику таборну фляшку, а в другій чарку.

— А ну, скори дитинко! — кликав на мене, бо отсї Беоти, що їх з собою возиш, випють тобі весь спірітус, а без спірітуса “вульго” ду

ха, як будуть твої твори?

За хвилю був я уже при неоціненім товаришу, випив добру чарку горівки, котру він мені своїми руками наляв; горівка зробила мені добре; я учув якусь теплоту, що розпливалася по усіх жилах... Тужні присоня зовсім відлетіли.

Я глянув вокруг: мої товариші, загорілі стрільці, сиділи на розстеленім кудлатім воїлоці угорським, завівши пристрастну суперечку о тім, чи буде завтра медвідь, чи не буде? Новак, лісничий із Скарбівських лісів, котрий з чемности до нас прилучився, порядкував ягуцулами, що розкладали великанську ватру; поприпинані до вориня, при обгородах на худобу, пси вили та скомлїли, допрошуючись їди; корови ричали, вівці блеяли, а господар колиби, ураз із своїми помічниками, стояли мовчки та приглядалися з якимсь задивом цілому нашому, численному таборови.

— Спішіть ся з вечерою — обізвав ся, зімною надійшовши, Никола. — На угорським боці понад клявзами блискає ся, буде буря. — Брате Юрій, ци є у вас місце в колибі, аби-сте переночували трох панів, маляра да пана Новака?

Никола не хотїв ніяк нашого артиста зачислити до панів; на всі мої розповіді відповідав сухо:

— От не дурить, пане!... Богомазник тай тільки! До сойки хибив, лиш за молодицями гонить.

Тепер, на потакуючу відповідь газди, кивнув на двох підростків, що мали пси провадити і, разом з ними, забрався зносити нафори з коней до колиби, перестерігаючи заєдно, аби спішити ся з вечерою, бо бурі лишень що не видно.

Ми всі засїли коло розложеної Новаком ва три, заїдали велику чвертку баранини, краючи єї стрілецькими ножами та помагаючи собі пальцями.

— Борше Бог сотворив пальцї, як виделцї! — проголосив набожно Новак, впихаючи в рот поважний кусень баранини.

— Виджу, виджу! — перебив йому наш артист, — що всі ви тут в тих проклятих горах не відбігли від тої епохи світа, в котрій Бог людий сотворив... Звичаї тут ваші і цивілізація і інтелїгенція поосібних одиниць...

— Що ви через те розумієте? — крикнув добрий Новачисько, червонїючи нагло і майже далячи ся кавалком мяса, котрого ще не проковтнув.

— Те розумію, що розумію! — відповів весело сміючи ся, маляр. — Знаю те, що до нікого одного когось я не говорив, та видно, що пословиці суть засобом мудрости народів!...

Тямите... а може ви в тих горах вже й забули — пословицю: “удар в стіл а ножиці відізвуться?”... Але ще раз кажу, що я нікому одному комусь не давав на притик.

— Мій пане, я собі дуже випрошую — лопотів щораз невиразнійше Новак, давлячи ся таки на добре. Очи стали встовп, лице аж посиїло. Ми всі поналякували ся, не знаючи в першій хвили, що починати; але маляр був, видно, найпритомніший, бо схопив ся зараз і міцним кулаком ударив лісничого кілька разів в потилицю. Сей спосіб, хоть і варварський, поміг, бо пацієнт відразу проликнув баранину, а в кілька хвиль був знов спосібний до язикової війни з доскульчивим артистом.

— А бач, дорогий сильване, — правив Апелесів ученик, — слиби не я, вже би було і по Новаку... Плакали би гуцульські невісти, хороші доньки гір!... Помер Новак, помер!... А тепер через те, що ти найшов ся, любий сильване, т. є. чоловіче лісовий, в товаристві цивілізованих людей, — особливож одного, котрий задля своєї притомности в цвіт цивілізації цілого світа може зачислити ся, — тепер... ще раз тобі кажу... жиєш і жити будеш.. Ще більше: будеш жити безсмертно, бо подобу твою намалюю і виставлю в парижським сальонї... На горі, на рамах випишу: “Сильван, “вульго” Новак, чоловік напів дикий,

син пустинь” і т. д. т. д. Мій геній учинить те
бе, обскурний Немроде, славним і голосним.

— Ото плете, аж слухати огидно! — почув
ся в тій хвилі голос Николи, а в плечи учув я
легкий дотик.

— Пане! подивіть-ко наліво, яка там хмара
піднімає ся.

Я глянув. І справді ціла полуднева сторо-
на небосклону засунулась уже великою чор-
ною важкою хмарию; на заході яснів ще
блеск сонця, що зайшло перед хвилею, а в
нім видніли різко і видатно скалисті верхи.
Від хмари завівав студений, прошибаючий
вітер, висвистуючи проразливо по обламах
скал; темні бори, що стелились нам під нога-
ми, шуміли сумно, жалібно. Стемнювало ся
з кожною хвилею щораз більше. Нараз, че-
рез саму середину чорної хмари, скрутив ся
ясний огняний вуж, роздираючи єї на дві рів-
ні часті; в кілька хвилин по нїм пішов силь-
ний громіт, лише ще далекий, мовби підзем-
ний; до нас доходив поволи, плинув поважно
долинами, відбивав ся від вершків, від шпи-
лїв лїсів. По хвилі стогомонні еха сконали і
на миг ока настала глибока тишина. Лиш хма-
ра піднімалась що раз висше, плинула тихо
дальше і дальше; без шуму, без шелесту сло-
нила всі гори; страшною птьмою прикрила у-
весь світ довкола, лиш наша ватра горіла,

шлючи червону полемінь високо і кидаючи довкола миготячі блески.

Весь наш табор був вже на ногах. Скуплені один при другім, мовчки, та з судорогом серця ми очікували невиданого явища природи. Тишину переривали лише протяжні реваня худоби в загородах і жалістні скомленя псів.

Нараз на чорнім підснівку хмари закроїлося сто..., тисяч вужів огняних, цілий потоп огню сплинув з хмари на землю, грохіт ставався так страшний, що гори дрожали в своїх основах і здавалось, що шпилі хитаються та колишуться, як малі деревини. Рівно з тим гуком подув від хмари шалений вітер, та мало що не позвалював нас з ніг: борами, долів, затріщало, земля в одній хвилі змінилась в страшливе пекло.

Всіх нас переняв якийсь дивний ляк, що і описати годі... Не знаю яким способом опинився я з товаришами в колибі. Там, стиснувшись один попри другого, ми прислухувалися тому гукови, тим свистам та проймаючим стонам. Я з маляром і Николею стоялисьмо саме при примкнених дверях. Притуливши око до широкої щілини, вдивлявся з якоюсь любов'стю в той суміш розлюченої природи. Ціла околиця наперемін то розсвітлювалася широкими, весь небовид обнимаючими блис-

кавками, то знову занирала в безбережній, глибокій темряві.

— Гай, гай! Оцеж Мільнеришине свято! Поганські, чортівські єї дітища гуляють, — шептав мені в ухо перелячним голосом Никола. — Це для них празник! Дітьківське насіне тїшить ся тепер!...

Ще один перун ослїпляючий, ще один громіт, що потряс усїм світом — і утихло... Хмари отворили свої спусти і прїлляв ся — правдивий потоп. Крізь шпари в даху на колибі тиснула ся вода до середини цїлими потоками і здавало ся, що от-от залле огонь. О спаню нїхто й не гадав; може з пів години стоялисьмо отак мовчки, та вичікували, аж мине злива. Вітер устав зовсїм, громи притихли; крізь щілини у дверях я достерігав, що повні громів хмари пересунули ся вже ід заходови, і від часу до часу, освічували широкими блискавицями далекі шпилї...

Вкінци дощ перестав. Ми вийшли зараз з колиби розглянути ся по світї. На небеснім зводї не було вже нї одної хмарочки, блиску чї зорі з сафірового небосклону моргали до нас жартовливо, лиш десь далеко, від західної сторони, над самим овидом, часом дивно червонїло, але і ті блески трївали дуже коротко та тонули зараз в срібно прозорій, мовто темній, мовто ясній атмосфері лїтної ночі. Я

верг оком ближше себе, у низ. Перепуджена мабуть лютостю бурі худоба виломила вори- не в околі і розбрила ся по полонині; бовгарі і сам газда розбігли ся зганяти єї назад, інші знов розкладали довкола кошар наново огні, що дощ позаливав.

Лава ялинового молоднику, ростучого о я- ких сто метрів понизше колиби, лежала зва- лена до землі, мов той виляглий лан буйної пшениці. Воздух був холодний, майже сту- дений; східний вітер віяв зимний, проймаю- чий майже до кости; о нічлігу на свіжім воз- дусі не було що й гадати.

Ми вернули в колибу. Мої товариші, неаби які стрільці, не дуже вражливі, розмістили ся разом з Новаком на лавах попід стїнами і за- раз смачно позасипляли, захропівши навза- води. Наш артист, Никола і я, не моглисьмо якось спати; ми засїли довкола ватри, що тлі- ла посеред колиби, на землі. Маляр, хоть не звик мовчати, сидїв мовчки, задуманий, пір- нувши увесь в одну якусь гадку, котру здра- джував лише оживленими рухами. Його очи горїли дивним огнем натхнення, а з білого, ви- сокого чола мов проміне било. Твар, ціла по става того різкого звичайно, троха простачо, грубовато жартовливого чоловіка, змінила ся тепер зовсім. Я чув, що цілим його єством заволодїла могутча творча думка. Нараз ви-

простив горішну часть тіла, голову звернув в гору і, бючи долонею по колінах, закликав в голос:

— Буде, маю вже!

Никола дивив ся з неменшим, ніж моє, зацікавленєм на молодого чоловіка. І його, то-то напів дике дитя пустині, ударила зміна в чертах і виразі лиця маляра; і він дивним прочуванєм жиючого, у вічнім сході з природою чоловіка, відчув цілу повагу хвилі майстерського натхнення. Поглянув милим оком на молодця і, тихим проникаючим в душу голосом, промовив:

— Я, простий хлоп, гуцул, але я вас, панове, люблю май дуже... Не першина мині з вами та сходити ся; знавсми вас в житю май-май! і ляцьких і угорських... Ох знавсми тільки, що й лїку найти трудно; а найбільше пізнавсми вас тогди, яксми втік з Мільнерової служби та пішов з гузарами в угорську землю на войну.

При сих словах пригадав я собі, що він вже кілька разів згадував за якогось Мільнера; я пригадав собі також, що мовив щось о якімсь щенюку та медведюку Мільнеровім; мене взяла цікавість почути про Николову то ту пригоду. Наші товариші спали як побиті, а я чув, що мене ще зовсім на сон не збирає, отже для доповнення безсонної ночі, я забав

принудити старого гуцула до оповідання. Ну, я любив усе тай люблю ті оповідання народні, нав'язані чаром пересуду і якогось не захопного міту.

— Николо! — кажу до старого стрільця, — Ти вже нині кілька разів згадував о якихось там Мільнерах, о якімсь псї і медведюку... Що то за історія? Менї спати не хоче ся, тобі мабуть також нї, розкажи-ж нам про ті часи, я люблю послухати, як то давно дїялось.

Поморщена, осмалена твар гуцула побіліла при моїх словах; ведена вражінем пересудного страху рука зробила майже мимовільно знак хреста сьвятого. Аж по кількох хвилях відповів:

— Ех, пане; лячно під таку та пізну годину казати про нечисту силу, пек би їй, та цур!

Тут знов перехрестив ся і ми оба з ним. Мальяр, котрому очи на споминку гуцульської історії засвітили ся ще яснійше, почав напирати разом зі мною.

— Видиш, старий — почав він казати, — всї ми тут христіяне, і перехрестити ся знаємо, а нечистий зовсїм слабий перед тим святим знаком, нічого нам не вдїє лихого, тай не йому, бач, воювати із нашою вірою.

Никола хоч любив оповідати, всеж таки час якийсь ще вагував ся, аж понук тогди, як я обіцяв йому дати за тоту повість два фунти

доброго пороху. Набив собі бляшану люльчину тютюном, котрого дав йому маляр із свого капшука і, перепрошуючи з гори, що не зуміє добре росповісти, почав говорити.

— Як ся дивлю отут на вас, панове, то зараз ми стають мої молоді літа в пам'яті... Гей гей, гей! Де то моя молодість? Де то моя сила? Де вже ті панове, ті парубки, де ті камрати, що з ними чоловік при ватрі ночі проводив, байки оповідав, солодкі співанки рідні співав? Вітер студений повіяв, вюга північна потягнула та розсипала їх по світі широкім, гейби сухе листє букове; порозганяла їх вюга тота поза-гори далекі, поза моря глибокі, сині та чорні, поза ріки рвучі та спінені; поклали свої голови по майданах далеких, по побєвищах. Тяжка чужа землиця поприсипала ті орлині та соколині очі... Нема вже їх на світі, от ще десь хиба якийсь дід, кулями нашитий, волочить старі ноги по світі та дітвакам розказує, як за їх батьків бувало на світі, як оце я вам тутечки розказувати-му.

Як з дитинних літ я запам'ятав, та як старі люде оповідали, — по цілім світі була панщина. Простий нарід не мав своєї землі, лише на панській або на цїсарській сидів та у двір ходили люди на панський лан за землю відробляти чинш своїм власним трудом, кровавим

потом. У нас, від коли світ світом, від коли сі сині гори горами — панцизняної роботизни не було. Гуцули сиділи собі на цїсарській камеральній, або десь не десь на панській землі, ба знов на церковних, владичих ґрунтах і, замість роботи, платили чинш чим хто змагав: хто грїшми, хто маржиною, хто бриндзею, ба шкірами, ба ремеслом та промислом усяким.

По громадах цїсарські, ба й панські та владикові мандатори панували над христїянським народом; збиткували ся до своєї волї, як хто міг та хотїв. А не було вже на цїлу Чорну ріку, на всі надграничні полонини найстрашнїйшого май мандатора, як Мільнер... проклятий Нїмець на Яворнику.

Він собі слободу, загороду міцну на горі вистроїв, а муровану, а високу гей монастир який! Перед опришками-соколами держав двацять ще й чотири пушкарїв, самих синїв газдївських — за повинність; дер наїд, тиснув данинами так, що усяк крив ся з грїшми, щоби Мільнер о нїм не дізнав ся, бо забравби зараз; ба й молодицї і дївчата поховали були угорські дукати, турецькі червїнцї, та хоть би прем найбогатша, ішла на танцї, як тота жебрацька донька, без срібла, без коралїв.

Мільнер сей мав жінку богатирку велику. Що вона була відьма, страшна та погана, о

сім я аж пізнійше дізнав ся; алем того знав відразу, як сми лиш перший раз єї увидїв, тай до сьогодні знаю, що гладшої, краснійшої жінки на світї я не надибав. Росла була, струнка та висока, гей ся ялиця молода, на північнім стоці Чорногори; руки та ноги малі, як уточені; в станї тонка май, що мож було рукою обняти; волос довгий чорний, як крукове піря; губи коралеві, що лиш трошки часом закривали в половину зубки білі, як перли. Ціла була гадина красна, чудна а вже що очи, то у них зложив нечистий найбільшу силу. Очима тими голубими, що як тота стояча вода в гірських озерах, чистими та бездонними, уміла чарувати, уміла тими проклятущими зїницями так до чоловіка промовити, що йшов би за нею і на край світа, в огонь і в воду, із скали у пропасть би скочив; так уміла ними розказувати, що усякий легким серцем на кримінал би ся важив, а щоби сї очи лиш до него ся усміхали.

Не облизуйте ся, панове, — звернув ся до нас; — Бог вас сохранив, що такої відьми в житю не здибалисьте. Бог вас сокотив... Не смійте ся! Да я знаю, щосте бували по світї, усякі циганки а змінницї за вірні коханки брали, але такої бісової доньки, як була Мільнериха... аби ї там пекло на сам спід трутило! — не здибалисьте ніколи!...

Ми мовчали, не відповідаючи на сю, зверне ну саме до нас апострофу, побоявши ся перервати оповідання, що почало нас вже добре цікавити. Старий гуцул почав знов по хвили казати.

— Мій неньо, Марко Куниш, та був найбільший богач, газда на усе Жабє. Череди наші випасали ся на цілій полонині понад Бистрицю, геть аж попід Смотрижові ґрунї; челяди було безліку; хата одна в долї над рікою в Жабю, зараз коло самої церкви святої, ціла з гибльованої кедрини, друга на стоці під горою на зимівник для челяди, коло неї будинків, стайнів як яке місточко, а в полонинах колиби при кожній кирниці.

Сам мій отець, наш газда, був хмарний, маломовний чоловік... Як часом то дві ба й три доби слова до нікого не промовить. Мати, сестри, челядь — усі деревіли перед ним, мало з ніг не валили ся, як на кого, було, гнівнійше подивить ся. Я один, що його не бояв ся; бо я був одинак тай знав, що я в него, як в голові око. Пальцьом на мене не скривив ніколи.

Да й жите-ж бо минї було, при тім батеньку грізнім, жите!... До роботи ніякої брати ся минї не дозволив, ні я сокири, ні коси за молодих лїт не мав у руках. Як скінчив-сми чотирнайцять років, дав минї кріс заправлений, і стріляти научив і розповів, що з того кріса

стріл такий певний, що усякого найлютішого характерника та чарівника засягне і повалить, а нема на світі такого медведя, щоби пострілі та пішов десять кроків. Зачало ся мое веселе житє парубоцьке. Коня мав-сми чорного, карого, як орел бистрого, як змії справного; ніколи не охляв, хоть найстрімшими пляями гони ним як вітер. Одїня насправляв на мене батько з сукна тоненького, угорського; черес, на три пяди шірокий, гузиками золотими набиваний привіз ми старий аж з самих Кут; виміняв там за сивого коня від купця вірменського. В такій май вигодї та в достатках плекавшись, виріс я та такого здуфальника, що криї Мати Божа, лише пуста гадка моєї голови та чіпляла ся. Мавши сімнацять років, я знав уже всі дівки і молодиці повздовж цілої ріки, від Ясенова аж по Буркут; ба й вони мене знали і голубили та в очі мовили, що ладнійшого легіня нема на всі гори; дячив я їм за се горячими поцілунками, сердешними обіймами, шириньками шовковими та коралями червоними.

Неня плакала, господарські руки свої білі ломила, казала, що свою душу молоду погубляю, смертельний гріх на неї беру; батько сміяв ся з того та говорив, що молодому треба вишуміти, нім устаткує ся та на жонатого газду вийде. Алеж бо і я любив свого бать-

ка, для всіх гострого а для мене податного, що любив; головою за него був бих наложив.

Мої товариші та кумпани моїх гулянок оповідали мині, що трицять літ тому в долину, не було в цілих горах гіднішого легіня над мого неня, старого Куниша... Опришків — казали — зазнавав давних; — семиградські, волоські гори збродив, аж на турецькім Балкані з болгарськими гайдуками гуляв, проливав кров псів-невірів турецьких, поганське золото рабував... Отсі — казали — дукати, що ти нам вино за них ставиш, то певне з якогось ченеса турецького або вірменського купця, або із скрині семиградського ци волоського бояра.

Питати ся о се старого я не смів, але нераз, уганяючи як вітер на своїм воронім, отак си гадаю, що і я так, як мій батько, мушу скоштувати вільного бурлацького життя. Вже тогди привиджувало ся мині, що гоню на місце де ся збирають, що як свисну, як подую в свою рогову трубку, то ізза кожного бука, зза кожної смереки, зза кожної ялиці, зявиться легінь-опришок з крісом янчарським, палашом польським і угорським, з золоченими пістолями, а я з тими товаришами-кумпанами нападати-му на мандаторські двори, вішати-му Нїмців-пройдисвітїв, а народови гуцульському, християнському заповідати-му усяку

слободу... А потім, потім, як з кулею в серці занесуть мя побратими на гору високу, а щоби мене там як орла в гніздї поховати, то дівчата та молодиці в піснях про мене співатимуть та розказувати в повістях, як о другім Довбуши-капітані...

Гей де ті літа? Де ті думки да мисли соколині?

— Пане, як хочете слухати далї — відозвав ся, звертаючись до мене, — то налейте минї склянку вина, в ротї засхло, а дурні сльози до очий ся тиснуть і в горлі дре... так дре, що їй промовити тяжко.

Я встав, пошукав поміж покляжом за фляшкою старого угорського вина, наляв повну склянку і подав старому. Нікола притулив до губ і зараз відняв, мимляючи поволи язиком.

— Отакого шкода для старого, — казав та рівночасно потягнув другий раз. — Оттаким самим вином напоювали нас дебречинські дівчата, як ми до їх міста примашерували, побивши Німців під... під... да хто там годен згадати ті угорські міста поганські, як ся вони там звали. Гей, гей! Давні то часи! Але треба випити, бо ви, паничі, раді би знати про Мільнера та его жінку, а я вам о собі розповідаю, бай ще си кажу вина давати.

Випорожнив усю склянку, поставив коло

себе, тай зараз почав уже з більшим розгаром оповідати далі:

— До цього часу, що я о нїм розказував недавно, Мільнерової я не видав, лишень чував, що собі о нїї парубки розповідали: що красна-ді, як той образ в церкві, що-ді мандатор сам старий, та тирхавий, а вона молода, кров з молоком, тай хлопців-ді любить; що межи пушкарами не один уже був такий, що міг по величати ся єї ласкою; що вона і чоловіком своїм старим і писарчуками і слугами і пушкарами верховодить, як сама хоче, а ласку має велику і в Коломиї у цїсарського старости і у губернатора в самім Львові, бо хотіби і не знати які жалоби пішли на Мільнера, то, як вона сама поїде, — так всьо поперерабляє, що ще і хвалу для свого чоловіка привезе, а для себе різні подарунки.

А я аж страх був цікавий побачити тоту богатирку, та тяжко було якось до того прийти; вона мало коли виходила із свого двору, а минї знов старий остро наказав, абих не крутив ся коло мандаторщини; на розум минї уповів, що не хоче, аби Мільнер о нїм собі нагадував. Так було через кілька лїт.

Аж раз якось трафило ся инакше.

В горішній церкві буває у нас храм на другій Матки. Иншого року буває о тїм часї слота і плюта і зима; а тогди, то як би на моє не-

щастє світило сонце від самого раня, якби на св. Івана, та пригрівало, як серед найгорячішого лїта. А у нас празник — велике свято. Усякий хоче показати ся перед людьми з тим що лиш має найдорожшого та найкраснійшого. Перед храмом, у вечір, небіжка моя мати змила минї голову буковим лугом. Рано сестри вимастили волося пахнучими олїйками рожевими.

Черевики обув волоські, з жовтої шкіри, а шнуровані аж під самі колїна, шаравари вузкі угорські, із синього сукна, так приставали до ноги, що жили бувби порахував; сорочку узяв на себе з тонкого полотна, як дївочу, у дванайцять взорів вишивану. Наверха, на опашки, кинув байбарак з чорного, тонкого сукна, золотим шнурком з-угорська обшитий. Кресаню з павами насадив на бакир, за черес набивані сріблом пістолята а в руки топір. Як мя увидїли такого мати та сестри, то аж в долонї сплеснули з дива та з утїхи; ба й старий та муркотїв щось тихцем, але я по лиці пізнав, що рад був із сина.

Хоть до церкви було недалечко, я не пішов піхотою, а й сїв си на свого карого і поїхав. У цвинтарних дверях привязав я коня до стовпа вряд попри других парубоцьких конях, а сам пішов на цвинтар. На цвинтари шум; молодиць гук, дївок з усіх околичних гір насходило ся май-май, а всі повбирані як рожі, як

мак, а всі дивлять ся на мене та пальцями вказують: “це — кажуть — Никола, богатирський син, одинак Марка Куниша!” А я похожаю між ними, ніби не чую тої хвали, ніби не знаю, що се вони до мене, лиш дую ся як той готур межи курьми на клепалї. Товариші легіні зараз підбігли д минї, обступили до вкола і вели до церкви як старосту, або капітана якого.

В церкві поставали ми собі праворуч перед самими царськими вратами; служби божої єще не було, лиш дяки з псалтирів пісні господні співали. Хоть я послідними роками у всякій розпустї валяв ся, але душі ще не запропастив був і в Божім домі пусті мисли моєї голови не брали ся; того дня клякнув я перед чудовними образами та поклони не бю, а не молю ся ні! горячо до Христа розпязтого, до Дїви Пречистої! Ще й до пів “Вірую” не відмоввивсми аж тут нараз галас, гомін незвичайний в церкві, да такий, що аж єсми си молитов перервав та підвів очи. а щоби увидїти, яка тому причина.

Ну, тай увидївсми.... Старший брат церковний да паламарі несли наоперід якийсь столець і на мир божий гукали, щоби розступав ся і для ясної панї дорогу робив. За ними ішла тота сама богатирка, що я так хотїв увидїти... сама Мільнериха, мандаторка. Побіч

неї єї чоловік, Мільнер, рудий, лисий, хирлявий, та якийсь Німчик молодий, білий, як не-солений колач, а на голові кучері буйні, золоті, а очі голубі, як кружівці на павинім пір'ю. Мандаторка йшла передом — така вже красна та струнка, а не пишна ні, як королівна яка! Сукня на ній біла гатласова, золотим гальоном обметана; киптарь з кунячого кожу-ха, голубим шовком покритий, шличок з куніці, з орлиним пером, на шиї грубий ланцюг, золотий, з якимось ментальом. Перейшла через усю церкву, перед царськими вратами лиш троха голов склонила і сіла на сталець, що їй старший брат показав з лівого боку під іконою святого Николи, заступника мого.

Тут старий гуцул умовк на хвилю; дивним позором глянув довкола; його прониірчиві очі опинились були хвильку і на наших лицях вертіли в них, мовби слідили, яке вражінє робить на нас його повість; вкінци, по хвили та кого вдивлювання ся в нас, відозвав ся голосно:

— Виджу, що не смієте ся із старого діда, що вам о своїх молодих літах розповідає... Мусить ще у вас чисте серце бути; слухайтеж далі, паничі мої, може з тої повісти простого гуцула і для вас якась наука найде ся. Слухайте, слухайте, бо від тої хвилі якисми Мілнеро-

ву жону увидів, почали ся мої біди та лиха доля.

Да красна-ж бо була, красна! Ті очі й до смерти не забуду. Як глянувсми в них, то здавало ся, що дивлю ся в глибінь Черемоша, де вода не йде а стоїть; де тобі здає ся, що дно туй-туй, а воно глибше, ніж найдовшою жердкою досягнеш... А того осміху, то десь хиба у того чорта мусїла позичити, що Ісуса Христа, Спасителя нашого, там десь на горі до гріху спокушував... Чорт Бога не спокусив, але вона, то кождому ручу, що усякого смертельного, грішного чоловіка, була би спокусила, і найострійшого пустинника, да богомільника, до гріху би довела.

Добродій наш знать знав, що Мільнериха на храм зїде, та дожидав на неї з відправою в церкві, бо як лишень сіла на своїм стільци, так зараз бай у дзвони вдарили, диякони та дяки кадильницями задзеленькотїли і панотці почали правити.

Невеликої я там ласки доступив у Бога із тої відпї ави... Не на образи я дивив ся, не науки божої слухав, не євангелія свята була ми нї в голові. Побачивши Мільнериху, і ока з неї не зведу, хоть сам не знаю, що чиню.... Як би був не Гринько Чербень, що стояв коло мене та завчасу мя в локоть трутив, тобих був

навіть не перехрестив ся перед св' євангелієм.

Сотона правдива кинула уроки якісь на мене відразу... Якимсь зачарованим, чортівським мотузком привязала мої очі до своїх лиць, як лелія білих... А відразу спостерегла що очий з неї не звертаю, але видимо не кривила ся за те на мене, ай ще осміхнула ся до мене кілька разів, а раз щось шепнула до того білого Нїмця, що з неїс прийшов, ба й рукою на мене показала.

Так перейшла уже і ціла відправа; до самого кінця, я лиш на неї дивив ся.

Як скінчила ся служба, я перший та вибіг з церкви; крізь глоту продирав ся, гейбих до огню гнав ся. Мене кортіло конче подивити ся на неї при світлі сонця, на днинї ясній. Коло ворітчат увидївсми двох пушкарів; пізнавсми їх по шкіряних тайстрах та цїсарських орлах на грудьох. Пазили коней, на котрих прийшли мандатори. Мільнеришин кінь, що як тото молоко білий, біленький, лишень очі чорні, великі на верх голови сьвітя; ряд на нїм такий, що я ще в житю своїм не видав, а пристелений товстим синим оксамітом. Питаю пушкаря:

Що то за сїдло таке, та як вона на нїм сидить?

Що лиш відповів ми, аж тут сама панї, єї чоловік і той білий Нїмчик із церкви у двері.

Наш добродій, що скинув був уже ризи, проважав їх та запрошував до себе на почастунок. Мільнериха не хотіла іти, казала, що сподіваються сьогодні якихось там великих гостей, десь аж з далекого міста. Не говорила навіть більше з добродієм, а сама бігла хутчій д коневі. Я здалека уже пізнав, що моя заздріла при конях. Як вже була близько на кілька кроків, знявсь перед нею кресаню та низко головою клоню.

— Ти що за один? — питає, а сама бистро дивиться на мене в очі.

— Никола, — кажу заклопотаним голосом, а очі в долину.

А вона лиш осміхнулася весело, та питає далі:

— А чий же ти, Николо?

— Марка Куниша, газди з Козового Долу, син.

На се надійшов сам Мільнер і той другий, молодий Німчик. Мандаторка усе дивиться на мене та й яла щось до того Німчика по швабськи шварґотіти, бо він подивився на мене, скривився, та щось їй відповів тим шварґотом, але так, що хоть і слова з того нерозумівсь, то взяла моя охота потеревити кошти тому Німчикові на дрібний шам.

Тимчасом пушкар, підвів ід ній білого жеребця; Німчик яв їй помагати сісти на коня,

але вона уповіла йому таки по нашому вже, що не потребує його послуги, та щоби лїпше от сам собі поміг, бо не бізує сам вилїзти на сїдло, а сама махнула знов на мене та показала, абих я подав їй руку, сїсти на коня. Тепер ще чую, як ми ся тогди серце било, та руки трясли ся, коли свою малу ніжку оперла та на моїй широкій долони. Шовк зашелестїв, якийсь запах навів дур на мене, а біла ручка, що ми на плече оперла, якогось огню насипала в груди... Віддих ми заперло. Сївши вже в сїдлї, та похиливши ся на лївий бік, шукала стремена... Але сама не могла найти, ци може не хотїла...

— Ну, чого стовпиш, як пень? — кликнула сміючи ся; — похили ся, легіню, соколе, да вложи ми ногу в стремено.

А так чисто вам по нашому отсе говорила, як би ся гуцулкою народила в горах.

Похиливсми си та, відсунувши довгу шовкову сукню, дїткнув ся легонько делїкатно ноги, як чого сьвятого, та заклав в позолочуване стремено. А яксми си якось припадком дотулив другого єї колїна, то чувсми, що нїби якимсь огнем пустило по жилах. Мимохїть піднявсми на неї очи, та подивив ся уже таксамо, як дививсми си на всї дївчата та молодицї, на свої любаски. Не огнївав єї мій

позір здуфалий, лиш ся осміхнула знова я-
кось дивно, та спитала:

— А багато вас є в хаті, у старого Куниша?
Чи всі такі хватські легіні, як ти отсе?

— Я лиш один одинокий син у старого Ку-
ниша і більше нас не було, — відказав я, ди-
влячи ся їй просто в очи.

— А не пристав би ти у нас до пушкарів?—
питала далі, а на краснім лиці в неї зацвив
знов сей чортівський осміх спокусний; —
яло-би ся тобі, легіню-молодче, в кресани з
когутячими перами та з орлом цісарським зо-
лотим на грудьох... І біди би ти не зазнав ні-
якої, бо я сама пам'ятала бих о тобі да такому
гарному легіневи бідувати бих не дала.

— Не моя се, світла пані, воля ай ваша, та
старого газди, мого батька, Куниша! — ка-
жу покійно; — я служив бих охійно.

— То добре!... Тямиж пак! — і рушила з мі-
сця; за нею поїхав і муж єї хирлявий і Німчик
той молодий і пушкарі.

Поїхали... Я стояв на місци, як вкопаний в
землю; дивив ся за білим конем, що нїс хвіст
як хоругов, за синим киптаром, за пірцем ор-
линим. І був бих так стояв до ночі, як би не
то, що ми хтось нагло важку руку на плечи о-
пер. Я обіздів си — передомною стояв мій
батенько, що вже мовчачій, а суворий, як
рідко.

— Ходи д хатї — каже до мене.

Я відв'язав свого карого, та в руці ведучи, ішов побіч старого і ляк якийсь дивний мене обгортав. Я перечував, що щось важного має минї сказати, та не вгадував що.

Як ми вже зійшли з головної дороги і скрутили на стежку, що вела ід нашої хатї, старий промовив до мене сумним та знеможеним голосом:

— Стало ся нещастє. Стало ся то, чого я найбільше бояв ся. Власними очима я видїв, та на свої власні уха чув, як тота чарівниця тебе до себе заманювала... Не твоя вина, тай не моя, щось став їй в дорозї. Ніколи вона на цей празник не зїжджала, та їй не міг-сми знати, що сего року лихо єї наднесе. Знать така Божа воля та кара за гріхи та провини мої... А я старий грішник не маю нїякої сили на неї; з нею та з єї чоловіком не менї воювати; мають вони мене в своїх руках плюгавих, нїчо з ними не вдїю... Се кара на мене за гріхи, за провини мої, кара від Бога.

Говорив се якби не до мене, а їй сам до себе, голов склонив на груди а такий став сумний, що аж серце краяло ся в минї, як глянувши на него.

— Бадїчку, неню мій солодкий! Не сумуйте! — кажу, а сам троха не плачу; — Да що

вона нам може вдїяти? Не кажіть, то й не піду в пушкарі, ваша се воля.

— Як вона захоче то підеш! Не моя воля, ой не моя, лиш єї, тої відьми клятої; знають вони на мене такі річи, що якби хотїли, то голову минї зняти можуть. — Тут урваъ, та знов тяжко засумував ся. Аж по хвили каже: — Сли не забуде і пришле по тебе, то мусиш іти, бо як нї, то ганьбу на мою голову наведеш а на нас всіх смагу... Знать, се вже кара божа.

Прийшли ми до хати. Неньо і словом не спімнув навіть о нічїм, нї ненечцї, нї сестрам. Лише сам ходить мов підкошений.

Мене часом брав сум батьківський та неспокій; але зараз перед очима ставала стать хороша мандаторки, єї осміх принадний; нагадувавсми си тоті ясні очи безоденні, що такі солодкі, а на души робило ся якось любо... Бай фудульний же я був, що не міра, дївки мя попсували були зовсїм; минї здавало ся, що як жінка лиш зирне на мене, так вже і мусить за мною пропадати.

А що вона минї лихого вдїє? — гадав я собі; — голубка така біла да така добра... Старий лякає ся незнати чого, якийсь страх його взяв ся... От мандаторка — та молода жінка, чоловіка має вже старого, мерхавого, любить гарних хлопців, знать сподобала собі мене

тай і в пушкарі до себе вабить! Женити ся ще не час, от най ужию світа коло світлої панї.

Махнувши рукою на тоті страхи, попоїв та пішов пополудни назад в село погуляти. В селї глум: увесь нарід, що на празник зібрався, пив уже по коршмах; на базари гульня, аж стїни тріщать. Якисми лиш вступив в середину — усі парубки та дівчата гукнули в один голос:

— Гей! А де се ти, Николо, криєш ся? Ти вже такий гордий вчинив ся, щось з паньою з Мільнерихою балакав, що і забавити ся вже навіть не хочеш? Гай, з нами в танець...

Я казав зараз жидови, щоби поставив перед громадою гарнець горівки і гарнець меду, а сам взяв у танець Гилькову Катерину, найкраснійшу молодицю вздовж цілої ріки. Алеж бо то і Катерина була, Катерина! Гнучка як біличка, швидка, як ластівочка, а ласила ся коло мене як тота голубка яка.

Пішов танець, пішла охота! Я з кожною гуляв, кождїй слово солодке в ухо кинув, а де-котру то таки і поцілував... Що си мав жалувати. А молодість від чого?

Вже другі півні піли, як нас вїйт з пушкарями з базару порозганяв. Товариші і приятелї мої відвезли мене аж до нашого обійстя. Я попрощав ся з ними сердечно, подякував за кумпанїю та товариство і пішов спати під шо

пу. Холодно було, але я волів там переспати ніж будити батька так пізно, а ще до того був сми троха підчмелений. В кілька хвиль я спав як убитий.

На другий день, десь коло полудня, неньо прийшов сам аж під шопу мене будити. Я встав ще заспаний, та лиш очі протер, — чую а в хатї якийсь плач та заводини страшні

— Що там, неню, чого се вони там так заводя? — питаю ся батька, вказуючи на хату. — Що там ся стало?

— От, що ся мало стати? — відрік понуро; — стало ся, що ся мусїло стати! Старший пушкар, Корнило, прийшов по тебе... Нїби то просять, а по просту кажуть... Мусиш сину іти, така вже знать твоя доля.

Увійшов я до хати. Дивлю ся, а ненька моя стара не ломить руки, не плаче так, що аж від памяти відходить; а сестри собі за нею голося, аж образи на стїнах трясуть ся, а Корнило стоїть на серед світлицї, одну руку за підбоки, а другу опер на кріс та каже:

— Не плачте, баби, не голосїть, нїчо му лихого там не стане ся, наїсть ся білого хлїба колачів пшеничних, вина солодкого напе ся до волї... Побуде рік, півтора, поки не переїсть ся... Панї добра, кривди гождому легїневи не зробить...

І засміяв ся, як совюк.

— Нема що плакати, — відозвав ся вже і батько; — просьба пана мандатора для мене так як розказ найсвятійший... Не далека дорога. Най що зість по вчорашній гулятиці і най іде з Корнилом... Недалека дорога; за три години найдальше, тай будуть на місци... Тихо, баби, не голосіть!

Воля неньова була свята; перестали голосно хлипати та заводити, але про тото сльози матери з очий як град сипали ся по зів'ялих лицах. Хоть понаставляли мені усякої їди, якось не йшла мені страва в рот, відійшла зовсім охота до їди; вина лиш склянку випив щоби набрати сили та не плакати при Корнилі, як буду відкланювати ся ненечці.

Як уже я скінчив, то встав з лави, перехрестив ся тричі перед образами святими, батькові тричі до колін припав і підходжу до ненечки... а вона, з великого болю, лиш за голову мене стиснула.

— Синочку мій! — шепнула, та як мертва повалила ся на землю.

Я хотів єї підвести, хотів ратувати, але батько лише рукою махнув та промовив:

— Ідіть, ми вже сами дамо собі раду... Ідіть з Богом!... Що тобі буде треба — додав звернувши ся до мене, — то завтра наймит привезе... З Богом!...

Вийшли ми з хати. Уже в воротах почув я

за собою якесь жалісне вите. Я обернув ся та побачив, як старий Сїрко, наш пес з одним оком, сарако старий котюга, підніс писок до гори, та таксамо заводив, як тамті в хатї, сестри та неня. Не знаю, що минї ся стало, але тото вите пса якось глибше увійшло менї в душу, нїж плач ненї та сестер. Якийсь ляк обгорнув мя, смуток якийсь облетїв.

Довго ішов я за старим пушкаром і словом до него не обізвав ся, око на него не підвів. Як увійшлисмо так мовчки з пів години, перший заговорив до мене пушкар Корнило:

— А щож ти так засумував ся, легіню-соколе? За материнськими бебехами тобі жаль, ци що?

— От снить ти ся бадїку-ватаго — речу йому, нїби то фудульно. — Не бебехів минї жаль, нї печи хатної, нї сестриць голубок. Я знаю, що увиджу їх, як схочу... Да тільки минї жаль, серце ми ся стинає за конем моїм вороним, за орлом моїм карим... Тяжко минї буде жити без коника любого...

Такий ти собі жаль винайшов, — відповів на сміх. — Як прийдемо до мандаторського двора, ти лиш слово скажи світлій пани, а вона певно, що позволить тобі взяти з собою твого вороного. Ти й так був би дістав мандаторського коня. Їм всьо одно, котрому сїно та обрік давати муть.

— Скажи світлій пани!... провів я як абомовня за Корнилом. — Скажіть же ви мені, бадю-ватаго, — питаю по хвили, — яка тота пані? Дайте пораду добру молодому.

— Пораду тобі дати? — каже, та й задумався хвилину; — та я ради тобі певне не пожалую, бо з неньом твоїм, газдою Кунишом, не одну склянку вина віпивсми, не один кусень хліба поділив, не один раз посполу головою вагував. Побратимом твоєму батькови за молодих літ бувсми, поради жалувати нему... Кс ротка вона буде: чини, що ти пані чинити звелить! На неї диви ся, єї слухай, бо вона усе в дворі так робить, як захоче. Вона там найбільше значить... Але притім язик за зубами держи! От і усе.

Минули ми Явірник; поза селом взяли ся лісним плаєм на право вгору, а як сонце потало за Смотрижовий ґрунь, станули ми на місци.

Переступивши браму, роздивив ся я довкола. Скут се був істинний. На вкруги мури з величкаміня, попід мурами стайні, як які каменіці де в містищу, в середині май двір, з кованими дверями та віконницями. Коло самої брами стояла буда а в ній пси на ланцюгах... Котюги вам такі страшні, що й не знати було, чи се пес, чи звіряка яка. Перейшли ми браму та виплитоване подвіре; старий Ко-

ршило увійшов по східцях на ганок, я за ним. За хвилику відчинили ся двері від мандаторської світлиці... Перша, кого сми увидів, була сама Мільнериха...

Тут старий гуцул перервав оповіданє, опер голову в глибокій задумі; копав ся видимо в споминах молодечих літ. Ми оба, заслухавшись, перенесли ся уявою в тоті часи давні, що їх лиш з книжки або оповідань хибали могли знати. В колибі настала велика тишина, котру лиш легкі та рівні віддихи сплячих товаришів наших троха колотили. Смеречана колода горіла тонесеньким блідаво голубим полемінчиком. В тім слабім світлі видавав ся старий, завялий та вітрами спечений гуцул якимсь духом, опікуном гір.

По хвили підніс на мене задумані очі і промовив:

— Ой паночку золотий, як ваша ласка, дайте мині ще склянку того вина. Я із своєю повістю приходжу до таких місць... до таких часів, що ще нині, як чоловік спімне собі, то аж жовч в середині бурить ся, а в горлі робить ся так гірко, що й видержати годі.

Я борзо наляв йому знов вина, а він випивши на два тяги, зачав казати далі:

— Бодай бих я був не діждав до тої світлиці увійти. Сиділа вона там в шовковім сара-

фані така чудна, що як чоловік подивився на неї, мусів си погадати: ангел отсе божий, херувим небесний, а се бай сотона справедлива... Чорт, чорт, чорт. І Бог Всемогучий так мене був покарав молодого, що я від самої другої Матки Божої, аж так десь до неділі по Проводах, з тим діаволом сидів під одним дахом і в її чортівські очі дивився.

Тогди, як лиш перший раз за Корнилом я увійшов до тої світлиці, уклонивсьи си перед нею низко, як перед святим образом, вона підвела голов, подивила ся на мене, осміхнулася ся знову так, як учорашного дня, що чоловік і не знав чи вона тїшить ся чи жартує, а відтак промовила:

— Борзо прийшлисте Корнило; я гадала, що вас там старий Куниш буде довго з відклонами задержувати... Ну, а щож там наш новий пушкар? Приступико, хлопче, близше д мині.

Я підійшов саме аж до софи, що на ній сиділа. Встала, поклепала мене по плечи як худобину яку, погладила попід бороду, подивила ся в очі, а звертаючи ся до Корнила, рекла:

— А що старий? Правда, що добре око маю? Славний легінь. Такого не мав ти ще межі своїми пушкарями!...

Нім ще тоті слова доказала, надійшов з

другої світлиці і сам Мільнер і той Нїмчик, що я го учора видїв... Сам мандатор був страх непочесний; тепер я йому добре придивив ся. Мале то було, худе як пес, очі зелені як у жаби, а праве плече висше; як ішов то тягнув одну ногу за собою як би дерев'яна приправлена була. Подивив ся на мене від нехоча та сказав до Корнила:

— Завтра треба йому видати орла на признаку, гвер цїсарський і взяти приреку. Най ставить ся завтра рано до канцелярії, я його сам до контролї запишу.

Лиш Нїмчик нїчого не казав та все лиш то на мене то на мандаторку злїсними очима кидав, а біле, що як той віск, лице аж зеленїло із злости.

Щось поговорили ще троха оба і десь пішли. Я лишив ся з Корнилом та з панею в світлиці. Казала принести менї їсти, сама на ляла склянку вина та випитувала о батька, о неню та сестри. Потім казала Корнилови, що би менї трохи волосе підстриг і відправила нас обох до шляфцимбри.

Від того дня почала ся моя неволя. Не то щоби моя служба була май тяжка, — нї! Старші усе робили, а мною панї забавляла ся гей би яким котом або птахом в граждї. Якогось ми огню, жару якоїсь адської у кров менї насипала; знала відьма о тім добре, але єї

тото бавило, сміяла ся з мене... Через увесь той час, що я під тим клятим дахом жив, не-знавсми ні людського сну, ні мя охота до їди ніякої не брала ся. Висохсми, вихудїв як опир який і по ночах лиш роздумувавсми, який бих був щасливий, а щоби вона на мене ласкавим оком глянула.

По правді сказати, то єї грішного тіла ніколисми си не дотулив, але то не з волї та не з повзятку чистого, як було колись Йосиф патріярха вчинив був, ай просто тому, що вона ніколи не дозволила на то.

Межи камратами моїми був один, такий самий молодий гей я, парубок, аж ізза Бурку-та; порекли єго Ільом Синичом. Той також як дурний ходив і, мов той соняшник за сонцем, завертав головою за Мільнерихою. Зразу дивив ся на мене кривим оком, якби мав минї за зле отсе, що я тут прийшов; але як увидїв, що одна нам доля, пристав до мене якось сердешне і полюбили ся ми дуже, а потім уже й побратимство дружне межи нами стало і на воячцї і на мандрівцї.

В місяць потім, як я пробував в мандаторськім дворі, уповів минї Іля, що і єго так, як мене, панї приманила, що бавила ся ним так як і мною, а тепер навіть оком не кине. Потім оповідав минї, що той Німчик, що то у них сидить, притягнув ся за нею десь аж ізза

Львова. Приїхав з нею тогди, як вона послідний раз до міста їздила. Оповідав минї, що той Нїмчик був сирота по якімсь великім пану нїмецькім, котрий мав велику ласку у нашого цїсаря, та лишив великі маєтки на того одинака свого, але Мільнериха так його отуманила, та так привабила, що хлопчище покинув і свої двори і цїсарські покої і неньку стару та прилетїв за чарівницею аж тут в наші сині гори, а вона його голубить і, який може, грїш з него тягне. А сам Мільнер усе видить та долонї лиш затирає з утїхи, бо він грїш любить май над усе.

Я слухав тогди, що минї Іля розказував, а лесми не у все вірив; гадавсми, що із злости та жалю так говорить. Аж потім доконавсми що Іля нїколи не брехав, та що усе так достоту свята правда була, що він минї розповідав.

Тогдїшного року була ранна зима. Кілько раз лиш пошпай припав, молодий Нїмчик збирав пушкарів, та йшов з ними в бір на польованє; минї велїла панї оставати ся дома... Бувало нераз каже минї наносити смолоскипів та розложити в єї покою огонь під комином, а відтак прийде, сяде собі при огни, та байки каже собі розповідати. А ногу на ногу так позакладає, що аж колїн білих видно, та витягає ся, гей тота кітка. Іншим разом каже знов кликати мене рано, як ще в постели ле-

жить, шовкові ліжники троха повідкриває і лежить так, як зображене яке: Було спитає ся, “що там на дворі, мороз чи більший, або чи менший, чи може зима припала?...” а минї годї слова на одрік добути, лиш очима так ї поїдаю, а булькочу, що нї в пять нї в девять; от що слина на язик принесе.

Нагнане вже тогди брало ся мене, дур голови чіпав си. Нераз в ночі не сплю, лиш перевертаю ся, та гадаю, що би тут вдїяти? І так собі вже постановлю, що най ся там стане зо мною що хоче, хотьбих мав головою за то наложити, абих зараз пропасти мав — то я єї мушу мати, абих і душу віддав. На силу ї возьму, не вирве ся минї з моїх зелїзних рук. Хвилина щастя, любости... а най усе чорти беруть!... Що минї там по такім житю, лїпше не жити, нїж отак мучити ся... Постановивши собі таке, я чув в собі страшну міць, як який звір дикий, та лиш на притоку ждав. А як трафила ся притока, то вона так якось на мене тими чортівськими очима своїми подивила ся, що я із лютого звіра робив ся дурним я гнятком. Ой, — та ще як дурним.

Якогось слова смілійшого я ніколи не промовив до неї. Бувало лише очима до неї молю ся, та ласки у неї прошу. А розуміла вона тоту мову таксамо, а може ще й лїпше нїж инші слова людські, але відповіді тяжко було

допросити ся у неї... Сміяти ся лиш знала. Раз, памятаю, наклав я огонь під комином, та сівсми си саме коло ватри, аби дров докладати; вона прийшла до мене і сіла на своїм високім стільци, а ніжки свої малі поставила на моїм плечи, як на якім підніжку, і дивить ся мині в очи, а відтак якось разом каже:

— Николо, уповідж мині правду: чи я ладна?

Я схилив тогди голов до єї ніг, та поцілював їх перший раз.

— Ох, ясна панї! — кажу до неї, — ти май краснійша ніж усі невісти на світі, ніж королівна, ніж цариця, краснійша певне і від ангелів в небі.

— А ти хотїв би мати таку жінку... таку любаску?... питала ся дальше крізь сміх.

Я мовчав. В горлі мене щось давило, гдавсми, що мя кров залле.

— Кажи, що би ти для такої любаски вчинив? Чи послухавбись, як би тобі що зроби ти розказала?

— Що би я для неї зробив? — ледви прошептавсми, так ми якась дивна утіха мову відобрала. — Що? Усе, що чоловік зробити лиш годен... Гори на гори бих попереносив, ящїра огнистого убив бих, душу чортови про дав бих для вас, панї!

- - Тямиж же собі, що ти тут сказав; колись

тобі се пригадаю, а як слова додержиш — то й винагороджу, — уповіла, встаючи борзо та осміхаючи ся солодко, спокусливо. За хвилину уже єї не було в світлиці.

Сам не знаю, що зі мною тогди діяло ся: руки в огонь пхавсми, а здавало ся, що огонь не пече; виділо ся, що увесь сей світ то нічо, лиш само небо голубе, солодке, що навкруги мене не зима опадна, аї райська зелень, що я якийсь великан дужий, котрого ніхто на світі божім не переможе.

А потім, як безумець який, вибігсми із світлиці: коня футрувавсми, наповав, кріс витирав, набої ладив, щоби бути на поготівлі на кожний знак моєї пані, аби на єї розказ усяку службу сповнити. І що була мині того дня казала піти та рідного неня застрілити, то був бих послухав, босми якусь таку вже їдь у серци мав, що був бих їй нічого не міг відказати.

**
*

Зима як прийшла борзо, так борзо й минула. І у нас, в горах, ранна весна взяла ся; жарке сонце прозирало з поза угорських верхів; вчинили ся нагло великі води, але і борзо сплили.

Дивна то якась весна була: трави май міцнійше зеленіли ся, квіти по долинах якийсь

міцнійший май запах мали, орли якось швидше, висше і поважнійше над верхами кружляли, люди до людей приязнійше липли, а вісти дивні приходили аж суда, до нас в гори, то однакові: чи з півночи, з ляцького боку, чи з полудня, з угорського боку. Ластівки примчали до нас о який місяць борше ніж звичайно, та шептали тихо, що великі дива почалися на світї, що усяка воля да слобода має вийти для християнського роботящого народа, що-дї мандаторі та другі Нїмці підуть пріч. Ластівочки тоті, головки свої красні схиливши, щебетали далї, що такі-дї часи понаставали, що самі пани, князі, графи та лицарі усякі як поляцькім боцї, так і по усїй угорській землі уповіли свому панови цїсареви нїмецькому, ащоби він народови свободу дав, бо як не дасть, то бунтацію на него зробля, та з трону го зсадя і инчого милостивїйшого пана собі обберуть за цїсаря. Ба, та бо й люди почали собі голосно сесе приповідати, та пішла радість велика по всїх горах і в долах.

Мільнер зразу мовчав, але як почали люди сї вісти щораз голоснійше повтаряти, скликав з усїх сторін газдів і оголосив, що се усе неправда, що хто буде такі вісти ширити, то каже такого на сухій яли повісити без суду і без сповіди... А нарід сміяв ся мандаторови в очи і мало собі що робив з мандаторського

слова, бо цигане принесли були вже з Угорщини певні вісти, що старий цїсар уже сам не хотїв довше царювати, ай здав царство на свого молодого братанка, та йому казав ся підписати народови на свободу. Мільнер лиш таїв тоту вість, бо жаль йому було свого панованя.

Одна мандаторка нічо собі з того не робила, ба й ще пишнійша стала, нїж перед тим була; а голову носила до гори нїби царівна яка. Сміяла ся з свого чоловіка із того Нїмчика, Германа, свого любаса; казала їм, що у них бабське серце, а смілости в них нема і за три шелюги.

Я не знав сам що робити: чи дивити ся на паню, що щодня для мене ставала прихильнійша, чи о волї та слободї мира гадати? Бувало, як вийду темної ночі та сяду оддалїк від двора на сїрій скалї, а холодний яровий вітер мене обвіє, то здавало ся, що той вітер шепче менї в уха солодкі, давні думки, що пересуває менї по перед очі образи, о котрих я здавна собі міркував.

— Час, час! — здавалось менї, що шепче вітер в уха. — Час тобі, легіню, у поле рушати! Час на славу заробити! Пора тепер до того найлїпша... Що будеш оттак коло баби фальшивої, Нїмкинї невірної, молоді лїта марно тратити, з жалю та жажди усихати... Час вже

тобі з топірцем погуляти, як батьки твої та дїди гуляли!

На само благовіщенє сьвяте пішовсми до церкви до Жабя на службу Божу. По службі Божій зібрав ся нарід христіянський і обступив Митра Коршуна, що повертав з ярмарку з Сигота, де, як звичайно, ходив на кінський торг. Митро розповідав, а люди слухали. Розповідав він тогди, що вже-дї і против молодого цїсаря піднесли угорські пани бунтацію, що-дї цїсарського воєводу з Будапешту прогнали, та розпочали війну. Оповідав, що панове тоті не збували нарід поманами. як урядники та жупани, але від разу дали слободу хлопам, а що молодших та путернійших брали в улани, убирали за панські гроші і виправляли воювати з цїсарським войском.

Мусить і Мільнер довідав ся о сїм, бо ще таки того самого вечера скликав знов що старших газдів і оголосив, що цїсар волю дав і повинности подарував, але ще рік, може й два, мусить лишити ся по давньому, поки бунтівників не покарає і нових податків не визначить з Відня.

На такі слова помежи газдами вчинив ся ропіт. Почали всі разом кричати, що хотять таки зараз мати волю, що знають добре о сїм, що вже на всїм сьвітї нарід слободен, та що вони не гадають ніяких податків платити.

Мільнер рік їм, що напише до Львова з запитанєм, казав їм іти тимчасом до дому і вижидати відповіді.

Як порозходили ся, скликав знову усіх нас, пушкарів, та уповів нам, що як будемо всі йому вірні і приреки додержимо, то ласка цїсарська нас жде, та дари великі; відтак казав роздати межи нас порох та кулї і не велїв нікуди віддаляти ся з дворища, а й лиш з наби тим оружем садиби пантрувати.

В ночі привели до мандатора Лейбу Бера, арендатора з яворницької корчми; довго май вони там щось собі по жидівськи шварготїли, а відтак, ще досьвідком, Лейба взяв мандаторського коня і десь поїхав долїв рікою.

Межи нами пушкарями всїляко о тім балакали а старий Корнило, наш ватага, вечерами розповідв нам всякі казки о опришках, що нїби зачував десь від когось за молодих лїт; але ми знали усі здорові, що оповідав річи, на котрі сам дивив ся, ба й ми знали, що він за молодих лїт та славним опришком був а лиш з біди та з недостатків у Мільнера за вапушкарям служить.

А на мою душу сесї оповідання Корнила що раз дивнїйші гадки наводили, що раз менше гадавсми про Мільнериху, а раз бай, стрїтивши Катерину на плаю, відвівсми її аж до дому, а що її чоловік тер десь дошки в горах, то

я у неї лишив ся і аж досьвіта вернув на вахцимбру. Лиш один Корнило завважав отсе, але не то, щоби посварив, ай ще осьміхнув ся збитошно та подарував ми гарну порохівницю.

В страстний вівторок випросив ся я на увесь тиждень до дому; стариню кортіло побачити та з сестрами довше посидіти і так вже їх лишень дві було дома, бо старша ще в зимі віддала ся. Прийшовши вечером, заставсми старого ще хмарнійшого як бувало. Сидів на лаві задуманий, що ледви головою кивнув, яксми цілував його в коліно. Ще нім спати пішли ми, казав, щоби я до сповіди ладив ся та до причастія, бо жадає собі, щоби ми разом законяли.

Мене великий страх зібрав по сих словах босми вже від давна о сповіди анї гадав навіть... Але воля неня сьвята була для мене. Усю божу нічку лиш о гріхах своїх роздумувавсми та ласки Божої просивсми... Раз, що бояв ся, чи відважу ся усї гріхи мої перед добродієм розповісти, а друге, чи найду ласку та відпущене гріхів у Пана Бога?

Прийшли ми рано до церкви. Добродій, як лиш нас заздрів обох, так зараз кивнув, щоби ми прийшли до захристії спорядкувати ся. Мій неньо сповідав ся перший; довга то була сповідь, а я, за той час, клячів перед

великим вівтаром за царськими вратами, та бив ся в груди. Чувсми як старий мій зітхав, або тяр і хлипав, так ми ся щось здавало. Я слухав, та якийсь острах мене брав ся, та бажав си, щоби тото порядкованє мого неня тягнуло ся як найдовше.

Нарешті вийшов. Я переступив поріг захристії тай зараз, як би рукою відняв... Страх мене зовсім опустив... Старий наш отець духовний, мов той голуб білий, осьміхнув ся до мене приязно, а з тим його осьміхом якась надія вступила в моє серце.

Бив-сми си в груди... Я, раб божий, визнавав перед божим слугою всякі провини свої, оповідав йому в якім адї живсми, які похоти сотонські душу мою палили; сповідав ся із гадок грішних і намірів поганих. А він, старець сїдоглавий, як сьвяті божі добрий, як сьвяті божі добрий, руки на охрест зложені над моєю головою держав та молив Бога, що би змилював ся надо мною і гріхи простив. Як скінчив сми усї гріхи, нахилив ся до мене, та шепнув, що хоть май тяжко провинивсми ся против заенови божому, але ласка Божа ніколи не устає і терпеливість Божа велика.

— Іди, сину, — закінчив старий добродїй, та добрими учинками старай ся направити свої лихі поступки. Благодать Божа велика!

Через усю службу Божу моливсми си так,

що й не тямлю, абих в житю другий раз ще коли так молитвував... Так ми якось на души легко стало, так любо, та так весело, мов бисми си найсолодшого райського щастя до ступив. А як, склонивши голов, принимавсми хліб і вино, тіло та кров Христову, — тосми гадав, що до неба вже іду та що ся чорна земля мене не носила.

По службі Божій неньо не повів мене до до му, ай повів мовчки на старий цвинтар, що був на склонї гори, лївобіч від нашої садиби. А ішов старий спіхом наперед, гей коли би його що пудило, бай не озирає ся навіть. Відсунув старі, порохнаві ворота ногою і ми увійшли на цвинтар.

Віковічні, високі ялицї не затїнювали ще зовсім небогатою своєю зеленею малих, обмошених хрестів; долиною пустив ся яловець і своїм галузьом, мов гадючими обкрутами, обвивав могильні знаки. Неньо, роздививши ся троха, клякнув перед май більшим камінним хрестом а на мене лиш рукою кивнув, що бих і я клякав. По молитвах рік старий до мене не таким голосом, якого не чувсми ще ніколи перед тим від него:

— Николо! Тут спочиває мій неньо а твій дїдо... Я сам аж із під Сучави принїс єго суда з кулею в груди, мертвого трупа. Принїс, що би в рідній землі похоронити... Єго батько,

а твій прадід, “Чорний Данило”, лежить аж в Семигородській землі, там на “Волоськім ділі”, а легіні-товариші топорами гріб му в скалі прорубали... Де я голов положу — того ще не знаю. А відаєш ти сину, за віщо вони голови поклали, за віщо жите своє дали?... За волю, за свободу гуцульського, християнського мира!...

— Чи знаєш ти нашу бувальщину, сину? — спитав мене нараз.

— Да трохи дащо знаю — кажу єму тихим голосом, — тільки, що Корнило розказував.

— Послухайже, а я уповім ти наборзі — рік мій батько, присідаючи на могилі.

Я стояв перед ним, та дивився єму просто в очі.

— Бувало, за давних часів, не знали ми ніякої неволі: пани та старости не мали тут моци. Сусідами булисми си лишень. Раз жили ми з підгірськими панами у згоді, на дикого звіра полювати посполу ходили, то знов війну з ними вели троха, але з завзятком. Аж як Німці отсе прийшли, прийшов і кінець гуцульському житю... Зараз сіль нам забрали, за леда марну провину на шибеницю тягнули а купців, що через гори їхали, стерегли, як в голові ока... Бідний нарід жити не міг, бо й не мав з чого, неволя му доїдала... Почала ся війна. Так, як мій дід погіб, так тисячі легінів

що найбуйнійших, що найпухтурнійших готовами наложило. З дідом пішов мій тато... За взята була се війна. Мов вовки, мов вірли засідали ся ми на кожного Німця; як канюки спадали на них зненапа. Жовнярськими кістками ми сто ялиць обвішали на Говірли; гербовими орлами грунь Піп-Івана прибрали, Вкінци прийшла лиха година. Німців в білих кабатах, налізло як тьми... Вітця мені убили... Отут-сми єго заніс та похоронив, сам за Балкан аж убігсми... Туга за краєм примусила мене до того, щосми вернув суда. Повернувши, оженивсми си, дітий діждав ся, добра усякого допадав ся. Але спокою не зазнавсми. Кров палить мя нераз, кров, що за неповинне я проляв. Совість гризе, неспокій давить... Давить, бо Мільнер, той зеленоокий, знає про усе, має докази, чорно на білім, заприсяглі свідoctва... Доси мовчить, бо лякає ся мене, боїть ся пімсти моїх побратимів, котрих є багато. Але і я єго ся бою і спокою не маю. Отсе тому казав я тобі вчинити єго волю да в пушкарі іти, душу твою молоду тяр віджалувавсми та на збитошництво тій мальфівниці віддавсми. Мусів оце вчинити, бо о голов свою потерпав; він тяр може мені зняти єї, коли схоче. Але тепер май усі ці дрібниці на нїнащо! — кликнув нараз голосно а очи якимось дивним огнем засвітили, — бо тепер но-

ві часи настали, а для нас, гуцулів, прийде воля да слобода. Сину, аби тобі тяр прийшло відшкодувати голову твого неня, абис мав і свою прем молоду головку десь на побою склонити, не питай на се... Присягни менї, що підеш тими дорогами, що ними ходили твій отець, дїд і прадїд... Присягни ми. А як би ти инакше вчинив, — то щоби тебе пекло поглотило, бо ти не мій син, ти не кров з моєї крові, не кість з моєї кости!...

Мов громом ударений, кинувсми си до ніг вітцївських да цїлував да сльозами умивавсми. Дїдову могилу сльозами тими горячими оросивсми... а сили набрав ся, що як Івановий ґрунь дужий та твердий. Чари відьми не мали вже моци на мене, якась инча сила, ізза гробів на мою душу найшла... Вернули мї дхатї.

Свята перейшли весело а особливе у нашій хатї. Підчас свят засватали люде обі мої молодші сестри. Усі ґазди дивували ся, що мій неньо, такий думний та гордий, сам переказав до бідних парубків, — правда, що працю виті були, але лиш халупники, — переказав, що можуть сватів присилати, бо їм не відмовить. І нїби боявши ся чогось, зараз зложив

у добродія для кожної засватаної дівки по сто дукатів на віно.

Тиждень збіг, мовби го ніколи і не було. І не оглянувши си, як прийшло вертати до пушкарської служби. Ой, не хотіло ся мині там іти, — та батько велів, аби пса перед часом не ярити. Одна лише гадка утіхи, що ми — в тім сумі та нудоті — яснійше світила, була надія, що в неділю по Проводах верну знов д хаті на весіле сестрів, що мало бути одного дня разом.

Вернувши до мандаторського двора, зараз тої самої ночі розказував мині Іля, що Лейба з папером від мандатора їздив в Коломию до цїсарського старости. У відповідь на той папір прислав староста Мільнерови капітана і щось шістьдесять жовнірів, котрих Мільнер покватував в близьких та недоступних колибах. А що ночі шість вояків, в білих кабатах, приходять до двора на варту.

Я вийшов, як стояв, на обійсте та переконав ся, що справді коло брами ходило двох вояків на варті, а крізь широку склівку вахцимбри було видно, як знов інші штири грали в карти. Старий капраль сидів з Корнилом при ватрі, та мабуть забавляв ся якимсь приповідуванем Корниловим, бо я з надвору видів, як му черево зо сміху трясло ся.

Так минав день за днем. Я, памятаючи на

вітцівські слова, та постановивши собі при сповіди не давати ся на спокусу жіночій марі, уникав, як міг, щоби не стрічати ся з Мільнерихою. Але вона кілька разів нагадувала собі на мене, велїла кликати в світлицю та розпитувала мене, що за байка між гуцулами ходить, що газди о тих байках кажуть, — а відтак сміяла ся та казала, що треба такого бидла, як гуцули, щоби в такі нїсенїтницї вірити.

— Мій чоловік — бувало каже, — цїсарську міць у руках має; за найменчий бунт велить усіх бунтівників, як псів скажених, вивішати на сухім галузю...

А я лише голову на таку бесїду склонив та кажу їй:

— Ваша воля та міць, ясна панї!

Почавсми сам себе ненавидїти. Уже тогди я документно видїв, що вона адській ящїр, ко того сотона грішникам на спокусу межі людий шле. Старий добродїй оце менї на сповіди розтовкмачив, а таки щось тягнуло мене до неї, як запоя того до горівки. Лишень бих у єї очи дивив ся да білих ручок дотикав ся...

Нераз студена дроз мене прошивала, да така студена, гейби смертевна, — яксми погадавсми, що се буде зо мною, сли прийде вибирати: ци присягу, щосми неневн зложив,

чи отсю чорноброву, отсю лелійову, рожеву паню...

Раз, над вечір, звеліла прикликати мя д' со бі... Пішовсми... Заставсми її, що сиділа над якоюсь великою скринею. Щось того дня була загадана да сумна. Як я увійшов, підвела на мене свої великі, прозорі очі і дивила ся ними на мене довго, довго... мовби хотіла прозріти мене наскрізь.

Я й ока не спускав з неї, лиш вдивляв ся в неї уважно. Забувсми вже тогди о всім: о спо віди, о науках старого добродія: о оповіданю батька, о присязі, якусми му дав... Якась сотона стала шептати ми в ухо: "Саме надійшла хвиля, вона буде твоя, уже її маєш!"...

За той час промовила вона до мене помалу, з наміслом, гейби важила кожде слово:

— Николо! Видить ми ся, що на тебе можу спустити ся; — сказала, дивлячи ся усе мені в очі, — і сли приречеш мені, що не зрадиш моєї тайни, котру на твоє сумління повірю, то буду си жадати від тебе сеї ночі прислуги одної, одної помочи....

— Хочете, ясна пані, — ріксми їй з жаром, — то я вам присягну!

— Ні, не треба, я вірю в твою чесність, — відрекла, надумуючись дещо; — видиш, мовила ми далі, показуючи на скринку, — там є гроші, да коштовности усякі, хотіла бих їх

закопати де... Часи небезпечні, війна в сусідстві, хто знає, що і нас чекає. Самасми не годна занести тої скринки в безпечне місце; прийди сеї ночі по перших півнях, заковтай в отсе віконце, я тобі подам скринку тай сама піду з тобою у ліс.... закопати... Я хотіла взяти до того або Германа, або старого Корнила, але тебе волію, тобі найцімніше вірю...

Перестала говорити, а усе лиш в очі ми дивить...

А зі мною дивні дива творили ся. Щось давило мя коло серця, а світ увесь навкруги крутив ся, якбисми був п'яний... Здавало ми ся, що якісь два духи, вороги смертевні, там у мені, десь у серці, в грудях війну велику ведуть... Аж по хвили відповівсми, що прийду на її розказ, та хутчій вибігсми з світлиці.

Уже з дверей закликала мя та казала вернути.

— Чого летиш як обезсеблений? — питає суворо. — Щесми ти не уповіла, як маєш се зробити. Маєш осьде ключ від тих ворітчат, що виходять просто в буковий ліс... Тепер іди та замельдуй ся Корнилови, що ідеш в післіг від мене в долину, до Яворника.. До півночі пересидь там де в лісі, врешті де й сам хоч, а по перших півнях отвори ворітчат, підійди під вікно, запукай два рази, я ти

утворю, возьмеш скринку і підемо... Тепер уже можеш іти...

Здавивсми ключ від ворітчат у кулаку і вибігсми. Ключ сей здавав ся мені вогнем пекучим, руки ми палив... І сам уже не тямлю, що сказавсми Корнилови; то тільки затамив, що зараз вибігсми з дворища і полетів просто наперед себе в буковий ліс, в темну, чорну кливу.

Опинивсми ся аж коло хреста, над “бісовою печерою”. Той хрест поставили за душі угорських робітників, що вертаючи кілька годів тому десь з ляцького краю з роботи, заблудили були в фуфуницях аж в отсю дебри і тут на свою смерть натрапили. Аж як на весні зима сповзла, найшли тут їх тіла на споді.

Сей хрест та страшні поговірки, які ходили поміж людьми про се місце, троха мене опам'ятали; пережегнавсми си та став молитви мовити. Відмовивши усі молтви, дав ми Бог якесь опам'ятанє. Почавсми гадати о тім, що маю чинити.

Спершу хотів-сми лишити Нїмкиню та утечи до батька; лякавсми ся її знахорської моци; то знов відтак давний лихий дух брав ся мене та шептав: “Плюнь на вітця на попа, на цілий сьвіт... Вона красна, я дам тобі її за коханку; поїдете разом з тим золотом десь

у волоський чи турецький край і там пануватимете.... Плюнь на усе!...”

Але я хутчій яв хрестити ся і відогнавсми лихого духа.

Розгадавши добре, постановивсми піти послужити мандаторці, та нікому нічо не споминати. В їх руках була ще май велика сила.

— Не послухаю сотони, — гадавсми, — то ще смагу на неньову голову наведу.

Взявши собі таку постанову, боржій, ще перед темним змерком, вийшовсми на плай, та не знаючи, що діяти до опівночи, потягсми си на долину до коршми, де сидів Лейба, права рука Мільнерова. Там заставсми великий го-мін, кількох кумпанів і якихось сторонських людей з далеких угорських да ляцьких долів.

Росказували вони, що на угорській та стороні велика війна, що кров проливають, маєтки усякі нищать, за лоби ся водя як цїсарські так і панські, що воля там да така вже настала, що, ади, хлоп з простого гузара та на генерала бай на графа може вийти; а шевця якогось то вже май бароном пани зробили за це, що неприятельські гармати зафатив. А якийсь ляшок русявий став мовити, що в ляцькій землі таке саме діяти ся ме, що він, варе, іде тепер до угорських панів пристати, бай не сам він лишень таких як він, сотками піде, що з ним ідуть усі ровти гузарські, котрі витяли

жовнярів у пень по цілім Підгірю геть аж по Поділю! да завели панські та міщанські уряди, а самі ідуть на свою землю решти війська довоювати аж до фереку.

Мої товариші веліли зараз поставити перед вражим ляхом і горівки і меду ба й мене пити просили та я випросив ся, мовлячи, що добродій за покуту завдав ми через увесь місяць горівки у рот не брати. Повірили, бо таке бувало нераз... Я лиш підійшов д ляшкови та пошепки сказав му, що як хоче в угорській землі воювати а не гнити в Мільнєровій неволи, то най утікає зараз та ще сеї ночі через "Руський діл" перехоплюєть ся, бо спіткавсми на дорозі жидка, що біг до канцелярії, певно, щоби сповістити о нїм мандаторови.

Ляшок подивив ся на мене, мовби дякував, допив меду, взяв топір та вийшов разом з мною з коршми.

Там навинув ся зараз Митро Коршун, що також ішов чогось на угорський бік, та пішли разом... Могли іти, бо хоть ніч була пізна, то за те видна. Місяць був саме вповни, а видко було так мов серед білого дня.

Я повернув на плаї ід мандаторській садибі. На дорозі стрітивсми Корнила, що го справді післав був мандатор, аби му того ляшка привів. Я писнув старому, що задурно

іде, але він лиш рукою махнув і пішов далі а за ним штирох пушкарів і каправий жидок, унука Лейбів.

Підшнєпавсми під мур садиби з того боку, як буковий лїс, та сїв си на колоді. По зорях міркуючи, до перших півнів було ще з пів часу. А щоби ми не було скучно, та на відстрашенє бісови, викресавсми огню, закурив люльку та став помалу Отченаш шептати, от від припадку.

А пустиня навкруги якась така тиха та глуха, що аж ляк збирав мя як дїтвака якого; і жерви мандаторські поснули тярь десь тихо та не обзивали ся тої ночі. З кород навкруги снували ся якісь блїді, сумні світла, мов ті огники, що по цвинтарях світя темної ночі.

Врештї від Мільнерової садиби запіяв перший півень. Голос сей поров тишину. Якось так напрасно розходив ся по лїсї, так голосно, що видавав ми ся голоснїйший від найголоснїйшого вистрілу. Здригнувсми си увесь, зірвав ся на ноги і пішов до тих ворітчат.

Дверцї отворили ся тихо, мабуть замок був помащений та недавно, видко, хтось прїбував отворяти. Мусить і Мільнериха нетерпеливо очікувала мене, бо нїм ще запукавсми до вікна, воно отворило ся, а стояча в серединї панї указала менї мовчки скринку, а сама, оперши ся міцно на моїм плечи, вискочила

та стала коло мене в городї. Я кинув борзо скринку, а доста була тяжка, в приладжений уже мішок, взявсми терх на плечі і пішовсми наперед панї у того місце, де вона казала.

А ішовсми тельма наперед неї, щоби на неї не зглядати ся да спокусї приступу не давати. Дорога була недалечка. Увійшовсми з яких два тисячі кроків під верх, станула Мільнериха мовчки під першою височінь-смерекою, дала ми в руки городничок, що сама була принесла і казала копати долівку в землі.

За пів часу упоравсми си із скринкою, загрибсми її на півтора ліктя в землю. Для більшої безпеки перекотивсми на се місце, де скринку закопав, — велику колоду з смереки, що вітер звалив був.

— Дякувать тобі, — промовила перша мандаторка.

Я стояв мовчки; горяча кров почала мною знова носити. Студена дроз пробігла по моїм тїлі... “Погоди́ко, ясна панї, — погадавсми, — кінець тво́му збиткованю над гуцулом. Те пер ти в моїх руках і сам май тво́й адський побратим тобі вже не поможе”...

У сих гадках не мавсми жадного чутя, ні привязаня, лише лютість якась безмірна да жадоба пімсти. Приступивсми нагло до неї та уфативши несподївано за руку, кликнувсми до неї:

— Да лиш так ми дячиш, світла панї? сего замало!

Вона тярь і не зжахнула ся лиш, розсміявши ся весело, відповіла:

— Гадаєш, що замало, маєш більше, — да закинувши свої білі руки минї на шию, поцілувала мя в самі губи.

А передомною якби яка безодня отворила ся, обезсеблений, паний, без памяти, стягнув-сми руки, а щоби єї д грудем пригорнути.

Але нараз дивна річ ся стала, котрої я собі і до сегодня инакше розібрати не можу, як лиш, що се була справа нечистого духа. Ся біла, ся тендітна, ся голубка відтрутила мене напрасно від себе так міцно, що ялиш, як то-та галузка букова, що її вітер відорве, відлетів на кілька кроків від неї, захитав ся та упав на колїна.

А вона стояла повисше мов якась більша, дужша, міцна не своєю силою, але хиба її з пекла позичила. Усі блїді світла з порохон злетїли ся тепер ід нїй та обвели єї якимсь білим цвинтарним світлом.

Нараз засміяла ся да так, що аж смерекове коріне на сяжень в землі затрясло ся а з Смо-трижового ґруня скала урвала ся та з гуком упала.

— Ха, ха, ха! Ти хлопе, ти хаме! — кричала, сміючи ся по дїдьчому; — да ти мене хотїв си

лою взяти... Не силоміцю, не перемогом треба мене брати, ай просьбою покірнов, ай службою вірнов. Я мовила тобі, що буду твоєю босми си сподобала очи твої соколині, плечі твої медвежі, губи румяні, вік твій молодий. Але засї до мене силоміцю, бо я дужша, я міцнїйша нїж десять таких як ти... Тепер вставай та іди за мною. Служи вірно як пес а я свого слова не зміню; додержу, щом ти обіцяла.

На єї приказ підніс ся я з землі і, склонивши голову, пішов за тою відьмою. І сам до сьогодні не знаю, чи ішовсми із звичайною невістою, чи з яким опиром з пекла.

Як нагадаю собі тепер тоту ніч, то ми ся видить, щосми смертевно п'яний був, а дїдько поперед очи сні такі страшні пересував; але я присягнути можу, що того дня жадного трунку у рот не бравсми.

Ішли ми мовчки. Коло ворітчат взяла з моїх рук ключ і щезла за дверми, а минї лиш рукою показала, абих ішов до вахцимбри у головну браму. Сам незнавши, що чиню, послухавсми того єї нїмого приказу.

Прийшовши перед браму, а брама на розтвір. На обійстю був якийсь гамір. Лейба говорив щось на пошепки з Мільнером, а жовняри у білих кабатах стояли рядом перед ними. Відтак відвів мандатор капраля вбік щосму там говорив, та, подаючи якесь письмо, ма

хнув рукою. Капраль станув перед вояками, закомендерував ними, щоби фронт змінили і вийшли рівним кроком за браму. Жидок побіг наоперід них.

Де, та чого пішли в такий час, я не відав... Не вернули.... тай більше військової варти уже не було. Другі два дні минули спокійно, о жовнярах ніхто у нас не чувзв; ми знали лишень, що жидки м'ясо та хліб в полонини гірськими плаями звозили. Куди, да на що се они робили, я тогди не допитував ся.

В п'ятницю, по Проводах, сказав ми Корнило, що можу іти на весіле сестрів. Пішовсми радий, що бодай на якийсь час вирву ся з того чортівського гнізда.

Прийшовши домів, заставсми там істинний празник. Легіні-товариші з найдальших гір на весіле посходили ся, а всі попристоювані як на Великдень. А дівчат що того цвіту на полонині, а усі красні да веселі як у лісі пташки. Прибули і старі газди, близькі і далекі, від угорської і волоської границі, з нашої чорної да з волоської білої ріки, бай були аж з над Прута і Бистриці.

Старий мій почастунку не жалував. Червоний мід пінив ся і горівка перлами грала; волів що день по кілька у оборі били. Але мій родич сам напитуку у рот не брав, усе лиш щось на боці з газдами розправляв; щось сой

мували над якимись май важними справами.

Люди, що поприходили з долів, розказували, що велике військо, угорське — кінниця сама, золоті гузари, — ідуть з ляцького краю через наші гори на угорську землю. Оповідали, що в Косові сьвященник з Божим тїлом, а нарід з хоругвами їх витав, що вони волю велику дають усюда а мандаторів розганяють або вішають при дорогах.

В суботу, в дївич-вечір, сто дївок співало, як моїм сестрам вінки вили та буйні коси чесали. Того самого вечера прилетїв до нас на подвірє легінь з Ясенева, Панько Вудвуд та дав знати, що гузари сеї ночі уже в Ясеневі ночують; одні в Ясеневі, а другі аж у Криворівни. Оповідав дальше, що пани їх там по дворах гостя, що в Криворівни та дванацять бочок вина пан викотив, а дванацять меду і горівки дванацять; оповідав, що май при сто ватрищах цілі воли печуть для них. Казав далї, що через завтра, через святу недїлю, перестоять в Ясеневі та Криворівни, а в понедїлок на полудне до Жабя загостя, та аби нарід приладив для них усього: як їди так напою.

— Хлопці то вам красні як соколи — казав, обертаючи ся ід дївкам; очі у них чорні, волос як у круків, а золота на них тільки, що аж в очах тьмить ся...

А дївкам та молодицям у тото лиш грай!

Аж співали май фاینїйше, чутливїйше почали, сю новину почувши.

В святу недїленку по Проводах відбули ся у церкві рано оба вінчання моїх сестер. По службі Божій наш добродїй закликав мого не ня і старших газдів до себе та розказав їм, аби усякої страви для людей і оброку для коний угорських наладили, а завтра рано, аби були в церкві пристійно одїті, щоби з сьвятом та чесно війскових гостей приймити.

Того дня не йшла уже якость забава, усяк лиш про гузарів гадав. Дївки, не знати чого, сами до себе осміхали ся, а парубки у купки збирали ся та щось радили з тиха та пістолята ладили.

На другий день, в понедїлок, сонце так ясно зійшло, що не памятаю нїколи, анї перед тим, анї потім такого яркого да прозорого сонїчка. З самого досвітка здвиг народа христїянського сходив ся довкола церкви; старший брат видобув усї моздїрі церковні та понабивав їх дрібним порохом, а щоби гук був май більший; братство стояло з хоругвами а на дорозї, як до Криворівнї, порозставляли легінїв на конях, аби дали знати, як війско лише ся укаже.

Рано прислав по мене Корнило, абих зараз ставляв ся коло церкви і там злучив ся з другими пушкарями. Мільнер назбирав того дня

пушкарів з сорок; усім нам дав на груди знаки, але якісь білі. Мому побратимови, Ілї, велїв нести нову якусь хоругву білу з червоним. Лиш той один раз показували людям тоту хоругву.

З на дві години перед полуднем приїхала на кони і Мільнериха. Сукню мала на собі тоту саму білу, шовкову, що в ній я єї перший раз увидїв був, і той сам китар голубий із золотом; лишень на голову взяла вже того дня якусь иншу шапочку, білу обшиту якимсь червоним шличком. Станула перед нами, з боку при ній служниця, що держала на таці хлїб і сіль, та єї чоловік, Мільнер, з похилою головою.

Десь, так в пів години по приїзді Мільнерихи, надбіг перший післанець. Кінь під ним так летїв, що навіть не дотикав землї копитами.

— Уже видно, уже їдуть! — кликав здалека.

Дали знати до добродїя. Вийшов зараз в ризах, з хрестом святим у руках. Підняли хоругви, ударили в дзвони, паламарі задзеленькотїли кадильницями, похід двигнув ся наперед; пушкарі з Мільнером ішли зараз за панотцем. Нїмчика Германа десь не було того дня межи нами.

Що хвилї надлїтав свіжий посол та кричав:

— Ідуть, ідуть!

Заким дійшли ми до послідних хат в Жабю, долетів до наших ух веселий звук військової музики і вказали ся гузари.

— О, панове, — закликав нагло голоснійше Никола, підносячи голову та дивлячись на нас, заслуханих в його оповіданє — умирати буду, а ще той день памятатиму.

Ішли тоті Угри крутим плаєм понад Черемошем. Луна від них била; видїло ся, що се се золото, що на них блищїло, забрало в себе усї промінї сонця, та аж від них на мир засвітило. Конї під ними як змиї, як ящірі які огнисті, що огнем з ніздрів сиплють... Орли по злїтали ся того дня із найвисших ґрунїв знад Говерлї, з-над Піп-Івана, та тягнули над тим війском да тїшились, як і ми, тим красним видом. Коло церкви били хлопцї у всї дзвони як на огонь або на Великдень.

Нарештї надїйшли.

Священик відправив молебень, поблагословив хрестом сьвятим, покропив кропилом, хоругви склонили ся перед війском.

Генерал, що їхав напередї, склонив голов і зробив знак хреста. З поза добродїя висунула ся Мільнериха, да така красна як нїколи: очи спустила у землю і, подаючи комендантові тацу з хлїбом і сілю, щось заговорила до него по угорськи. На лице молодого коменданта ударила радість, сльози му в очах стали

і незнавши сам, що чинить, схилив ся на кульбаці, ухопив красну невісту через пів та перед усім війском і перед усім народом поцілував в самі губи.

— “Елієн, елієн, елієн!” — пішло як громом по усіх ровтах. Усе військо кричало да вівату вало далі, не знавши тяр задлячого се чинить.

Нараз комендант дав знак, аби бути тихо, а з поза генерала виїхав якийсь молодий офіцер наперед. Лице му біленьке як у панночки а очі голубі; що отсе небо ясне. Чако насунув си на праве ухо, правов рукою махнув до народа, а лївою здержував бистрого карого коня, що вив ся та спинав ся під ним як лев.

— Слава Ісусу Христу! — проголосив офіцер чистою гуцульською мовою, а кінь разом став під ним як вкопаний.

— Во віки віков слава, слава! — загриміло по цілім народі і далеким стократним відгомом відбило ся від чорногірських кичер та верхів да поплило долів ріками та ручаями.

А орли у воздуху радїсно закричали, якби з людьми разом хотїли славити Спасителя світа.

— Народе християнський, да гуцульський мире! — став мовити офіцер, як трохи притих гамір; — брехацію пускали ті, котрі мовили вам, що ми з найяснїйшим цїсарем з королем

апостольським угорським війну ведемо... Тепер ми вам іменем самого цїсаря, наймилости війшого монарха, голосимо повну свободу; землї, пасовиска і садиби, які хто має, даруємо на вічну власність нинїшним властивцям і їх дїтям та унукам; да так уже остане, поки цїсарства сего да королївства нашого угорського, а хто инак чинити та говорити ме, той ворог цїсареві і королеві, ворог вам, ворог усеїму мирови!

Скінчив мовити і замовк, а народови цїлому довго ще здавало ся, що офіцир сей ясний усе ще говорить, а то лиш вірли попід облаки слова його усеїму світови голосили. Нараз хтось крикнув нагло:

— Многая лїта! Славно! — а нарід повторив за ним: — Многая лїта! Не здорова цїсареві, королеві нашому! Многая лїта панам, другим цїсарським, опікунам гуцульським! Многая лїта цїлому сему войську славетному!... На погібіль заволокам, солудивим псам!...

Аж тогди заздівсми, що мій неньо підступив д офіцирови, поцїлував в колїно, да став щось йому говорити. Зразу немігсми нічо до чути; але як трохи притихло, то чувсми виразно, що від цїлого народа гуцульського в опіку військови віддавав ся і о оборону просив.

— Що велите — казав — се і зробимо... Розкажете — а десять тисяч легінів з цївками та

топорами зараз стане і піде там, де їм розкажете.

Офіцер говорив щось з генералом і зараз сказав так, аби всі чули:

— Погодіть! Небавком прийде військо з Угор піше і з гарматами... Ждіть! За той час держіть ся спокійно і не чиніть нічого лихого вашому мандаторови, бо він лише з мусу тримав з ворогами народа, а тепер сего кає ся... і він і його жінка обіцяють кров свою дати за угорську та і вашу волю...

А мій неньо лиш подивив ся суворо на Мільнера, сплюнув нишком і усе скінчило ся. Добродій запросив генерала і офіцирів на сніданок до себе, а вояків порозбирали газдове до себе, та стали гостити, чим хто мав.

Ми, пушкарі, станули при своїй новій хоругві перед попівщиною, а Мільнериха засіла до сніданку з офіцирами у добродія.

Що вони там собі розмовляли, та як там ішла тота гостина — не знаю, бо ми усі стояли в ряду, аж десь за годину вибіг панотців панич і закликав мене, абим ішов до світлиці бо мандаторка на щось потребує. Пішовсми. За хвилю штири гузари внесли малу скринку зелїзну і поставили на столї перед генералом.

— Николо! Чи піднесеш се? — спитала Мільнериха, дивлячи ся на мене з осміхом.

— Не лиш що піднесу, — закликав я поква-

пно, а лютість якась знов мя обфатила, але, як хочете, то й занесу вам до вашого двора. Аже не першина минї чей отсе, ясна панї!

Вона глянула на мене добрим оком, осміхнулася знова по своєму, спокусливо та, обертаючи ся до того самого офіцира, що до народа промавляв, а котрий був сином якогось великого пана, князя, чи графа, — рекла до него:

— Я казала вам, пане, що не треба буде трудити гузарів по горах отсей парубчак страх який міцний; найміцнійший може на всі гори, та ще на него і спустити ся можна... Що, не правда, Николо? — звернула ся знов до мене.

Панотчикові панни і добродійка принесли минї їсти повну миску всячини, ба й вина склянку угорського, та велїли пожити ся. А я рад був, бо від самого раня нічо в ротї не мав.

По сніданку, генерал, двох полковників і той молодший офіцир, що був за адютанта при генералї, забрали ся разом з Мільнерами посїдали на конї і поїхали горі рікою ід мандаторському дворови. Я, з трома гузарами, висадив зелїзну скринку на коня, да й потягнелим ся за ними.

Мільнериха їхала поруч генерала на передї, осміхала ся до него заєдно, та щось гуторила до него по угорськи, чого я не годен був

зрозуміти. Лишень їх сміх усе до моїх ух долітав.

Да краснож бо було тій гадині на тім білім арабським жеребци; угорському комендантові аж очи до неї з голови вискакували.

Корнила оставив Мільнер в Жабю і казав людям розійти ся вздовж ріки, де лиш стояли гузари, аби допомогти військови розкватувати ся та зібрати живности.

Доїхавши до коршми в Явірнику, де треба було повернути облазом, котрим годї вже було конем переїхати, угорський комендант перший зліз з коня да подав руку Мільнерисї, щоби провести єї під гору. За ним і ми позлазили з коний. Один гузар та гуцули, що були на поготові, забрали від нас конї та завели їх до стайні при коршмі, а я взяв тяжку скринку на плечі і ураз з двома гузарами, що остали зі мною, пішовсми до гори за панами.

В дворі ждав на нас неабиякий празник.

Мільнериха нічу велїла прикликати від пана з Криворівні кухаря та казала варити, що є найліпшого на світї. Він велїла з земників добути, що май старші та самі чільнійші, якісь такі змошені фляшки, що скла у них нїяке око не доглянуло би.

Як увійшли на подвірє, то перша річ, що генерал яв питати за скринкою, а як показавсми му, щосми ї принїс на своїх плечах, вий-

мив з кишені два дукати та дав ми і щось сказав до того білого офіціра. Сей зараз уповів мині, що генерал питає, чи не приставбих до гузарів, бо з мене бувби добрий вояк.

Я єму сказав, що се не моя, ай неньова воля.

Гроші державсми в руках, незнавши, що з ними дїяти: кинути або віддати, не смівсми, а ховати було якось омпно. Се перший раз в житю тогди, я, син май найбогатшого газди, дістав гроші від чужого чоловіка... Пізнїйше то вже біда навчила брати гроші, ба й за заробком собою нуждувати, але тогди ще не мусївсми. Як офіціри увійшли вже в дім, я впустив дукати несвідомо до кишені на груди та махнув на гузарів, щоби ішли за мною до кухні, де і для них богацький обід налагодили.

Гостини вели ся десь аж під ніч. Я з гузарами носив полумиски та видїв, яке там дїяло ся. Молодий генерал да той ляшок русявий підчмелили собі май-май! Комендант дивив ся у Мільнериху як у веселицю яку, та лиш за руки фатав та цілував; а вона нїби то не давала ся, нїби не позволяла а очима надигла го д собі, як лиш хиба вона одна умїла; звичайно — відьма! Один лиш полковник старий уже, не пив нїчо, та лиш сиві вуса прикусував та оглядав ся навкруги.

Уже зовсім смеркло ся, як повставали від стола. Офіцери позакурювали люльки і перейшли до другої світлиці, а Мільнериха кивнула на мене та шепнула, абих ждав на неї в городі під вишневою затінкою, то вона вийде д мині, бо має ми щось май дуже важного повісти.

Якисми се вчув, стиснуло ми щось коло серця і догадавсми си, що то буде якась чортівська справа. Зразу не хотівсми іти, але потім надумавсми си. Насамперед мушу вам признати ся, що мя усе щось тягнуло до тої жінки; потім погадавсми, що як вона що недоброго загадує, то лїпше, щб я буду о тім знати, нїж хто инший... Молодий офіцер так узяв був мене за серце своїми словами, що і без неньових пересторог бувбисми си намагав усяку небезпечність від него і від єго товаришів відвернути.

Ну, тай пішовсми під вишневу затінку і там, схований за густими деревами, ждав на Мільнериху неспокійний в собі. Серце у мині мов молотом товкло ся. Щось такого дивного по мині ходило, що сам не відав ще, чи маю упасти в ноги отсїй дивній панї, слїди єї цілувати і признати ся перед нею, що хотівсми зради доконати, чи топором їй голов розсадити...

Шелест шовкової сукні перервав мої гадки.

Узрівсми її знова. Бігла тихо, сохранный, за-
крадала ся гей той вовк під череду, як ящір-
ка.

Увійшовши до затінки, сіла на лавчині і
уфативши мене за обидві руки — потягнула
мене д собі. Дриготівсми як осиковий лист,
коли почала казати:

— Твоя година надійшла, Николо, — шеп-
нула, притискаючи своє плече до мого. — Я
слова не зміню, за вірну службу тобі заплачу.
Тота сама Мільнериха, що о її ласку надармо
добивали ся найбільші панове, буде твоя....
твоя... твоя...!

І притиснувши свої білі мармурові груди
до моїх, руками обвила ся мині за шию і ста-
ла разпораз цілувати мя в уста.

— Твоя, твоя! — шептала заєдно. А від гру-
дий тих лебединих, з уст її коралевих віяло
якимсь холодом, мовби той ледовий, північ-
ний вітер серед полонин. Сей холод якось
дивно на мене повіяв. Мині здавало ся, що се
опириця вийшла десь з Черемошу, та голу-
бить, та тягне мя з собою в сині кручі, на сту-
дене дно. В очах станув мині наш малий
цвинтар, в памяти віджили слова мого неня і
науки добродія. Отяма велика мині верну-
ла, кров відразу притихла.

— Буду твоя, — шептала далі тота маль-
фівниця, — один лише ще пробунок мусиш

перебути, одну ще службу минї вчинити... Слухай! — промовила нагло тихим, але острим голосом, виймаючи якесь письмо зза пазухи: — з отсим листом іди як найборше до Спасової колиби, на смотрижівських погарах, там надиблеш пана капітана наших жовнярів, того самого, що тут у нас був. Віддаш єму оцес лист, та скажеш, щоби спішився і перед півночев з вояками тут був.

Се сказавши, встала, випростала ся так, що ми ся видала як яль та висока, а біла, та студена, гей снігові шпилї гір.

— Анї пари з рота нїкому о сїм, — казала тихим, свистливим голосом, мовби гадина сичала. — Сли справиш ся добре, слова свого не зміню; як зрадиш, — пімста моя і тебе і цілої фамелїї твоєї не мине... не мине... Памятай си... Памятай, Николо!...

І зараз зникла ми з очий, щезла як привид сонний, як мара з тамтого світа.

Оставсми си сам один і загадавсми си туго. Страх усякий мене вже був опустив; ужесми знав, що сука-чарівниця хоче погубити угорських комендантів, котрих як братів гостила у себе та принимала. А до сего сатанського дїла, хотїла мене ужити... А не діжде того.

Отак загаданий сидївши, та із місця нерушивши собою, аж чую якийсь тихий шупїт, щось зашелестїло в жемерях нїби лис, що до

курий підбирає ся. Схиливсми голсу, видив очи і узрівсми якусь невиразну тїнь, що пересувала ся швидко від тої затїнки, де я сидїв у другий кінець городу, що гущами поріс. При блідім світлі місяця повидїло ся менї, що то Герман, Нїмчик, котрого вже від самих свят великодних нїхто у нас не видав. Видївсми єго отак лишень на миг ока, по хвили тота тїнь щезла в жемерях.

Я схопив ся з лавки, та глянув довкола. У вікнах з двора видко було ясне світло, а особливе у вікнах покоїв, де заквартирували угорських офіцерів, було ярке світло. Взяла мя охота подивити ся, що вони там тепер робля?

Підсунувсми си тихо під вікна і увидїв в першій світлиці двох полковників та того молодого адютанта, як схилили ся над великою мапою, що була розложена на столї, та встромили в неї якісь маленькі значки, нїби шпильочки. Генерала не було межи ними. Пішовсми далї.

В другій нарожній світлиці, було май темнїйше, лиш малий каганчик світив ся в куті. Мусївсми добре око задивити, абих документно видїв, що ся там дїє... По хвили видївсми документно... Узрівсми, та аж уся кров в минї закипіла.

Напротив вікна, на низькій софці, сидїв генерал та такий щасливий; коло него Мільне-

риха... Блеск від каганчика падав на її лице і видївсми достотно, як осміхала ся до него, як ласила ся мов той кіт фалшивий. Грудьми своїми єго надила та уданим блиском очий палила, а в душі зраду мотала. Таже перед хвилею лише посидала мене, а щоби я смерть навів на него.

Усе отсе разом навело на мене якусь дивну задуму. Зразу не мігсми майї того усього помістити в своїй голові... Ставсми отак задивлений в тоту кояту жіночої зради тай гадок позбирати не мігсми. Не зависть минї душу рвала, нї!... Плювавсми вже тепер на сі сині очі та на ті груди білі, мармурові. Такусми учув до неї обриду як до лютого гаду холодного. Але усе таки ставсми і дивив си. Аж десь згодї доглянувсми посеред світлицї на столї тоту скринку зелїзну, що я принїс був і здавало ми ся, щосми бачив, як Мільнериха кілька разів жадно на неї зглядала ся... Аж тогди стало минї у голові ясно.

— Для подлого гроша хоче тота нїкчемна нешта штири душі погубити — погадавсми си; — туманить го, аби собі нїчого і в гадцї не мав. ...А не діждеш ти того!

І така мя злість хопила, що хотївсми стрілити до неї як до пса скаженого... Да і злевчинивсми, що відразу не послухав тої гадки; бо як глянувсми на неї другий раз, вчинило ся

минї жаль єї; жаль було студену кулю всадити у тоту грудь, таку білу та розкішну. Відступивсми від вікна, а щоби спокуса не потягнула палець під язичок, та ставсми гадати, як би се зробити, аби і жінки не убити і не допустити зради доконати. Відтак зараз і на путивсми си. До Спасової колиби був ли и один плаї відти. Погадавсми стати на тім плаю та пантрувати до рана, щоби ніхто від мандатора не перехопив ся до капітана.

— Рано, дурне, — гадавсми си; — приста-
ну до гузарів та на війну з ними потягну... Що
ми Мільнериха вдіє? На біду, то уповім гене-
ралови, що добра господиня, голубка зраду
на них мотала... А як післанець не послухає?
— погадавсми далї. — То у лоб та кулею!...
— відповівсми собі борзо, а в тій хвили ми-
гнула тїнь Германа, того Німчика, у моїй го-
лові і якась грішна утіха на тоту гадку мене
взяла ся, що може куля з мого кріса прова-
лить той поганий череп.

Взявши собі таке постановлїє, пішовсми
зараз ід брамі, аби на плаї вийти. Коло на-
шої вахцимбри узрівсми одного гузара, що з
голим палашом ходив якби на вартї, але та-
кий п'яний, що на всі боки заганяв ся. Дру-
гий спав там десь у пушкарській світлиці. Пі-
дійшовсми до того гузара та красно питаю,
чи довго має ще отут стояти? Відворк'ув ми

ні щось незрозуміло по своєму та закричав, вказуючи палашом на браму, абисми ішов спати... Вийшовсми за браму.

Там, о кілька сот кроків від обійстя, виходило ся на плай, що в долину провадив до Яворника — а в гору до Спасової колиби.

Прийшовши на се перехресте, обіздривсми си, виглядів найгрубшого бука, та скрив ся за него, роздивлюючи ся навкруги, да паптруючи стежки, відкисми саме надійшов. Тепер уже не гадавсми, що маю чинити, бо ржесми узяв собі таке постановлїне і нічо вже би мене від того не відвело. Спробувавсми набій у цївці, підсипавсми свіжого пороху під кремінь, кремінь нігтем очистив і оперши ся до дерева, ждав, та на стежку дивив ся.

А за той час видне світло місяця пригасло якось нараз. По май спекотливім веснянім дни, вечером, згорнули ся хмари, а тепер засунули були весь полудневий бік неба. А духота така була настала, гей от нинї надвечір... Із ляку, щоби несподївано не бризнув дош та не замочив порох, державсми цїлий замок кріса у лівій жмени, а правов рукою смотривсми усе за топір, абих доконав ся чи він ще при минї.

Не можу собі спам'ятати, як довго я там стояв за тим буком. Настороживсми з цїлої сили і очі і уха так, що хоть як було хмарно

та темно,, видївсми як по днинї, а чув шум Черемоша, що десь там долів клекотїв по каменистій ріни. Хмари збирали ся щораз темнїйші, а духота така густа, що й віддихнути годї.

Нарештї дійшов до мого уха якийсь скрегіт, гейби мандаторська брама скрипнула. На шутивсми уха ще більше і чувсми виразно шупїт тихих, крадькових кроків. Притаївсми си і дух запер в собі. Кріс підняв до плеча і жду За часок, на видній стежцї, показала ся тїнь Германа. Притуливсми лице до кріса і став цілити. Тяжко було взяти го добре, бо мушки не було видко, а лиш по цївцї вимірівсми єму в саму головище...

Да в тїй хвили страшний перун, перший тої ночі, роздер чорну хмару і синим огнем освітив увесь божий світ. Осліплений і нехотячи — потягнувсми за язичок... Хибивсми собаку. Лиш крисаню з перами зірвала куля з голови і відкинула на бік. Звертїв ся песїй син на місци як гадина. Зразу гадавсми, що повалить ся, але де там! Випростав ся, глянув просто на мене... В тїй хвили другий перун ударив.. Межи нами не було більше як дваїцять кроків; вифативсми топїр ізза череса та пустив ся до него, а за той час він витягнув пістоля і стрілив... В очах ми потемніло, в ухах зазвенїв якийсь чортівський проклін нї-

мецький і сміх дідьківський, нечистий... Сили мене зовсім опустили, упавсми без пам'яті.

Аж великі студені краплі дощу та гук гро-
мів очутили мене із задеревілости. Віхола ка-
зила ся над Чорногірськими верхами, над фи-
лями Черемоша може ще страшнійша май як
нині; старі буки аж до землі клонили ся. Сām
уже не знаю, яким способом схопивсми си на
ноги а учувши біль і що щось пече в правім
боці, посягнувсми тудя лївов руков, бо в пра-
вій не мавсми сили — і почув, що щось там
мокре, але щесми не знав, чи від крові чи від
того потоку води дощової, що лила ся з не-
ба. В пам'яті стало ми відразу усе ясно, що
нині ся стало, і узявсми собі, аби х мав і житем
зпалатити, перегородити Мільнеришину зра-
ду. Затявсми зуби з болю і пустив ся плаєм в
долину до Яворника, аби дійти до першої ха-
ти і дати знати гузарам, яка зрада висить над
їх верховодниками.

Не пригадую собі вже, чи я ішов, чи мене
потоки, що з гір спливали, несли; доста, що
добивсми си до обійстя Гринька Дузяка і
застучавсми у двері з цілої сили. Се пам'ятаю
а більше нічо. Потемніло мині в очах геть
зовсім та здавало ся, що вже моя послїдна го-
дина прийшла. Ще лиш тільки мав сили, що-
сми перехрестив ся.

Пам'ять ми вернула аж другого дня над ве-
чір.

Сїре та сумне було того дня небо. Дощ лав безнастанно. Довкола себе узрівсми повно людей, а межи ними і мого неня та стару Воробчиху, знахарку славну, аж із Ростік. Якийсь доктор гузарський прививав ми рану, а Воробчиха сварила ся з ним, бай силоміцю свою масть приложила. Казала, що минї нічого не є, лише щосми за багато крови утратив та тому і увявсми. Мовила лежати тихо.

Да минї й не тяжко було послухати баби, бо нїм скінчила мовити, а я вже уснув як камінь. Спавсми цілу добу. Якисми си обудив учувсми, що знова жию. Лише їсти хотїло ся дуже. Зараз дали менї якогось вина доброго і поливки якоїсь такої міцної, щосми зараз почув, що сили вертають. Коло мене був мій неньо, ненечка моя, гузарський доктор і якийсь ще офіцир.

Перше слово мое, щосми промовити лиш міг, було: що стало ся з генералом та офіцерами? Батько відповів ми, що найшли їх усіх з гузарами разом поубиваних в Мільнеровім дворі а за мандатором, єго жоною і Нїмчиком Германом і слїд пропав. І військова каса також пропала, мусить ті мерзавці забрали з собою.

Коли старий отсе оповідав, той офіцир гузарський, що сидїв з боку, приступив ся до

нас, та яв мене випитувати по нашому, як се усе було.

Як я оповів єму усе, яксми лише міг, так він тогди став минї казати, що не маю вже варе що діяти тутки, але найліпше ще май вчиню, як піду з війском за границу, бо тут головою заплачу за того, щом ізробив.

— За два дни — каже офіцир, — понаправляють дороги по сїй страшній віхолї і наше війско рушить походом у дальшу дорогу; та хоть би на плечох, то перенесуть тя жовняри на угорську землю... Ти варт того да ще токма, що за наших нещасливих хоть необережних верховодцїв ти мало що житєм не переплатив.

Дохтор наблизив ся і щось шептав з офіциром, але я їх не міг розуміти. По часї звернув ся офіцир до мене та до мого неня:

— Дохтор мовить — рік, — що видержить дорогу, бо рана не тяжка а він сам як медвідь міцний.

Я лиш осміхнув ся на сю бесїду офіцира, сподобавсми си таку бесїду і такій справдї учувсми си май кріпким.

Коли прийшов день нашого походу, неньо та ненечка поблагословили мене на дорогу. Розставсми си з ними з великов тугою в серци, якесь прочуте мавсми, що їх уже більше не увиджу.

Неньо дав мині черес, пятьдесят дукатів у нім було угорських та мовив, що се на війну а як верну щасливо, то других тільки застану у нашого добродія на загосподароване.

— Мене уже певно що не застанеш — казав чутким голосом, якимсь таким, що аж за серце фатав; — беспечнійше може було би, що би і я з вами ішов, та мині вже якось непристійно. На місци треба бути та гуцулів сокотити. Може і у нас дома буде що робити, то би дивували ся люде та питали: а де старий Куниш, наш давний ватага?... Іди, іди, сину! Най Бог тебе провадить! Може дасть Бог, що як вернеш з війни, то инакше, яснійше май сонце світити ме понад Чорногорою.... Може о мандаторах будуть собі люде лише байки оповідати... Давби Господь, дав би то Бог!

Сїсти на коня не мавсми сили. Штири легіні-товариші з фої ноші зладили та положивши мене на них, рушили разом з війском. Іля, мій побратим, був з ними.

Тямлю, що як ми вчинили ся на самім вершку хребта чорногорського, там, де кінчить ся гуцульська а починає ся угорська цара, там межі грунями Піп-Івана а Смотрижа, мої сестри, що аж там мене провозжали, стали плакати да голосити жалібно; а гузарі, що лиш котрий допаде до угорської землі, паде на

вколішки да землю сю цілує, а сльози ллють ся по жовтім лиці, по вусах тих чорних. Гай, гай! Як оком засяг — тягнуло ся се враже військо гірськими пляями. Одні з півночи драпали ся на верх, а другі спускали ся вже на полудневу, сонічну землицю; а утіха між ними така, що аж коні на поводах у руках ирзали да тішили ся.

Поцілувавсми си з сестрами, взяв грудку землі в платину та на груди завісив — і рушивсми з гузарами на паршену змінну, на долю воєнну, непевну.

Ще й десять днів не минуло а вже сидївсми на своїм воронім та рядом з Ільом їхавсми. А одинайцятій днини уже нам кулі над ухом бриніли а мій вороний ішов си рівно з гузарськими кіньми та лиш голову май висше у гору задер ніж інші; знать гуцульська, газдівська у нїм душа грала.

Дай пішло уже від того дня! Рік цілий тярвоювавсми да тиняв ся здовж цілого угорського краю.

Були дни і веселі, були і сумні. Був достаток да розкіш, але зазнавали ми і бід май великих, тижні цілі голодні да холодні... Побратим мій Іля був завжди при менї; в одній ровті оба ми служили, в однім рядї їздили, з одного баняка і страву їли. Аж уже під кінець війни, як велике військо май прийшло, не мож

було ради дати. На дебречинським поли була послідна наша побіда. Да сумна ся побіда була для мене, босми на сій площі, на сій буйнов травою порослій рівнині, брата-Ілю оставив, гей! да з кулею в серци! Снить він там спокійно, під степом муравою, да сумно му десь май дуже бути мусить, бо звідтам ніяке око наших гір синих да голубих не заздрить. Вітри тяр наші верхові там не заходя...

Перейшовши з войском границу, опинивси си на турецькій султанській царі, межи свояцьким, християнським народом, межи раев болгарською.

Да звелїли Турки руже віддавати ба й конї. Менї май щасливе ялось повело ся; бо нїм до нашої ровти дійшли, ніч темна запала; а я ніч ков утїксми да у Болгарів скрив ся. А у три доби, то вже гайдамакувавси на турецьким Балкані.

Справдили ся присони молодих лїт моїх. Кілька років проживси там. Болгарські молодиці та мя голубили як колись гуцульські.

Де який гріш запопавси, то в їх білих руках потапав. Дай дячилиж вони минї за се поцілунками горячими да обіймами жадними...

Да хоть се гори до наших подібні, хоть не раз, учувши шум ручаїв і шелест букового листа, здавало ми ся, що я отсе в рідній стороні, що чорногірські ґрунї над голов пнуть ся, а

під ногами синій Черемош клекоче, да всеж якась туга за серце фатала, нудьга мя страшна обгортала і не милі ми були і ті молодиці задунайські, і ті вина солодкі і ті барани товсті. Абих і головою мав наложити, а захотів сми доконечне добити ся у наші сторони.

Якось на четвертім році, яксми проживав у балканських горах, прибив ся до нас легінь з Ростоків, Гринько Гудинич; розбійник був се простий, да перед карою за кримінали усякі утік з нашої царі. Ми прийняли его в гайдуки до кумпанії, бо в людях ніхто неперебирав. Ми брали усякого, аби лиш міцний був, да капітана слухав. Отсей Гринь був першим живим духом, що ми вісти приніс з вітцівських сторін. Сумні вони були.

Зараз третого дня, як гузари перейшли за угорську границу, Мільнери з вояками повернули. Перша річ розілого мандатора, була пімста на моїм неню за мою зраду. Взяли-ж старця мого, голуба сизого, взяли его посіпаки, до міста клятого, до мурованої Коломиї завели, да там на ринку згубили як лиходія якого. На шибеници, да на високій, его біла, сива голова висїла; а християнський мир позганяли, а щоби дивив ся як бунтівник гине.

А мати, моя ненечка старенька, і місяцем не пережила смерти газди свого; заснула з болю як голубка по своїм голубі. Бай старому до-

бродієви нашому благочесному запекла душа тяр неперепустила. У льохах підземних да темних неволили за се, що бунтівницьке військо хоругвами витав да хрестом святим по благословив. Дай він, старий наш проводатор духовний, не вийшов з житем з тих мук і він спочив в неволи суворій дай его похоронили у одній могилі із лиходіями та ошуканцями.

Але Пан Біг усе справедливий да Єго міць май велика. І на клятих Мільнерів прийшов допуст божий. У девять місяців від тої ночі як верховодці угорські зрадою погибли — та злягла мандаторка; уродила пса, — потвору чорну. Замість шерсти мало сесе чудовище чортівське дроти, а намість зубів, гвізде із стали. Як тота страшна урода прийшла на світ, пудний переляк взяв ся всіх, що при тім були. А потвора лише завила страшна да й у текла у бори чорні на біду да смагу гуцульського мира. Потвора утекла, а Мільнер утихомирив ся троха. Говорити о тім наказав людям і дальше панував, бай тішив ся май. Ба не минуло і девять других місяців, уродила му жона ще май страшнійшу уроду — медведюка, що му кров з писка жбухала. І сес нествір з мурмотом страшним утік від хреста святого, що ним знахарка хрестила ся, будши при тім чудовищу. Не мав уже Мільнер що

дїяти у наших горах; люде хрестили ся перед ним як перед нечистим. Забрав жону-відьму, забрав скарби свої, що людським потом да кривдою збив, да із злочинів усяких нагріб і потїк ся десь в далекі царі, де ще сорома его люди не знали.

Довідавши ся о тїм від Гриня, не видержавсми і доби за Дунаєм. Семигородськими верхами да полонинами добивсми си до наших гір да триваю серед них і на кусень хлїба роблю. З добра вітцївського нічо не заставсми Салаш, полонини да царину нашу порбздавав Мільнер якимсь зайдам да і в паперах на них позаписував. Гроші, що неньо зложив був у панотця, пропали, як старого добродїя до неволї брали... От така моя парть!

Як осївсми на ново над нашов водою, довідавсми си, що тоті дїдьківські дїти, що їх Мільнериха породила, тривають там десь у скалах камінних, у темних борах да сиглах глухих, а як лиш велика віхола понад нашими горами ся лютить, то виходя із своїх ям, кривду людам чиня, маржину май що лїпшу, волів убивають і християнинови, як ся з ним де стрітя, не дарують. Да й нїяка куля тих звірюк не бере ся, — звичайно як чорта!...

Скінчив Никола оповідати, а ми сидїли мовчки, уняті красою его простої, народним пере

судом овіяної, повісти. Щиро признаю ся, що якась зависть взяла мене до того стрільця-гуцула; я завидів йому, що я сам не мав так дивної та повної зворушень молодости. З тої задуми вирвав мене якийсь проразливий рев, стогін звірячий, так повний болю і лячний, що хиба і до гробової дошки его не забуду. Вслід за ним долетіли мене відгуки грімких вистрілів і голосні галайканя пастухів.

Ми посхаплювали ся на рівні ноги і побігли туди, відки доходив той гомін. Я побачив усіх жителів колиби наляканих і дуже бідкаючих. Найліпшого вола, що через бурю виломив ся в огорожі та блукав в поблизьких гущавинах, напав медвідь і убив на місци. Нарик бідного звіряти надбігли люде і не дали відтягнути убитого вола дальше як на сто кроків.

За хвилю ціле товариство наше мисливське стояло зібране над трупом вола.

— Тепер медвідь уже певний — орік перший Новак. — Не було випадку, щоби до трьох діб медвідь не вернув до убитої худоби ни... Лиш виждати терпеливо.

— Еей, ей! пане Новак, — промовив перестрашеним голосом Никола, — ліпше понехати того медведя; з чортом недобре воювати... Да се мусить Мільнеришин медведюк був...

Бог знає, чи нестягнувсми тоту потвору тим, щосми вам оповідав?...

Але ми не послухали пересудної ради старого стрільця; а третього вечора пересвідчили ся, що се не був чортяка, але справдешний медвідь, з котрого клеваки маю і доси у себе.

ТАРАС БУЛЬБА

Повість з давніх козацьких часів на Україні.

В сій повісті переказує ся про славного козацького отамана-Запорозця, Тараса Бульбу, як він провадив борбу з ворогами-Ляхами і з якою завзятістю боровив він волю України.

Не було у старого Бульби пощади для ворога, а навіть, коли його молодший син Андрій, через красуню-Ляшку перейшов на сторону її батька, ворожого воєводи, і пішов з ворогами проти своїх, старий Бульба злапавши Андрія, стягнув з ворожого коня і забив сина-зрадника.

Старшого сина, Остапа, який був вірний Січч, злапали Ляхи і в страшний спосіб замучили в Варшаві.

Хто хоче знати, як Тарас пімстив ся на Ляхах за муки Остапа, і якою смертю згинув Тарас, коли Ляхи злапали його, нехай перечитає собі сю книжку.

Книжка ся має 208 сторін друку і багато ілюстрацій.

З неї довідаєтесь, як перед сотками літ бороли ся Запорозці з ворогами за волю України і тому кожний Українець повинен купити собі сю книжку. **Коштує 50ц**

— Б У К В А Р —

початкова книжка для науки дітей, яку кожний Українець котрий хоче аби його діти навчились читати в рідній мові, повинен купити для своїх дітей і учити їх читати по українськи.

— Д З В І Н О К —

Перша українська діточа часопись в Канаді.

Не вистарчить того, коли ви самі читаете може дві, або три, чи й більше українських часописів, а ваша дитина не читає нічого, або даєте її читати свою газету, яка для дитини є не зрозумілою і не інтересною. Для дитини треба діточої часописи і тому ви повинні передплатити для неї часопись "ДЗВІНОК".

Knyharnia tm, T. Shevchenka, 590 Pritchard Ave., Winnipeg

Молитвеник "Христіянської Родини"

НАЙБІЛЬШИЙ І НАЙКРАСШИЙ МОЛИТВЕНИК, ЯКОГО В НАС ДО СЕЇ ПОРИ ЩЕ НЕ ДРУКУВАЛОСЬ!

Виглядає поважно, має 816 сторін. Є в ній 242 різних молитов, 3. Акафисти; є й науки для супругів, відтак є всі Богослуження цілого року і календар з пасхалією. — Є й науки на кожне свята в цілім році, а також 37 пісень. Образців в ній є 60.

Оправлений в імітацію шкіри зі золоченими витисками, з червоними берегами і з футералом коштує вже разом з пересилкою \$2.50

Оправлений в шагршову шкірку з золоченими берегами, з заокругленими рогами і з футералом — коштує вже разом з пересилкою \$3.00

Сей молитвеник ми видрукували окремо для мужчин, а окремо для невіст, тому хто замовляє його, най напише для кого хоче купити його.

ПЕРЕСТОРОГА:— УВАЖАЙТЕ, ЩО ТІЛЬКИ ТІ МОЛИТВЕНИКИ СУТЬ ПРАВДИВІ, КОТРІ ЗАОСМОТРЕНІ ПЕЧАТКОЮ І ПІДПИСОМ НАШОГО ПРЕОСВЯЩЕНОГО ЄПІСКОПА КИР. НИКИТИ.

Гроші і замовлення посилайте на адресу:

Knyharnia im. T. Shevchenka, 590 Pritchard Ave., Winnipeg

КОБЗАР

Тараса Шевченка

Є се груба на 516 сторін друку книжка з численними ілюстраціями в гарній кольоровій оправі.

ЦІНА ЛИШЕ \$1.00

Knyharnia im. T. Shevchenka, 590 Pritchard Ave., Winnipeg